

Kieliviesti

Suomi ja meänkieli Ruotsissa 4 • 2014

Snagarilla lihikset loppu?!
Selvitystyö hallintoaluekuntien
suomenkielisistä verkkosivuista
Onkos linnuilaki eri kieliä?

Kieliviesti

Suomi ja meänkieli Ruotsissa 4 • 2014

Ilmestyy neljästi vuodessa.

Tilaushinta vuonna 2015 Ruotsissa: 200 kr (sis. alv:n)

Tilaushinta vuonna 2015 ulkomaille: 280 kr (sis. alv:n)

Päätoimittaja	Riina Heikkilä
Toimituskunta	Emil Johansson Taneli Männikkö Sari Pesonen Inga-Britt Uusitalo (meänkieli)
Ulkoasu	Mikael Nyberg
Postiosoite	Kielineuvosto, Box 20057, 104 60 Stockholm
Katuosoite	Alsnögatan 7
Puhelin	08-455 42 20 (klo 9–12)
Sähköposti	suomi@sprakochfolkminnen.se (myös tilaukset ja osoitteenmuutokset)
Verkkosivusto	www.sprakochfolkminnen.se

ISSN 0280-350X

Lehden aineisto on vapaasti käytettävissä, mutta lähde on mainittava.

Kirjoittajat vastaavat tekstiensä sisällöstä itse.

Kielineuvosto

Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos

INSTITUTET FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN
 Språkrådet

Paino: Lenanders Grafiska AB

Hyvä lukija!

Kieliviestin edellinen numero ilmestyi syyskuussa 2014. Syyskuussa aloitti myös harjoittelijamme Miina Salokannas, joka opiskelee Tampereen yliopistossa pohjoismaisia kieliä ja käännöstiedettä. Tämän syksyn hän on kuitenkin viettänyt Kielineuvostossa laatien muun muassa raportin, josta hän kertoo artikkelissaan. Raportti esitellään myös ensi vuoden kielenhuoltoseminaarissa, joka järjestetään jälleen Suomen kulttuuri-instituutissa Tukholmassa 10.4.2015. Lisätietoa seminaarista julkaisemme Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen verkkosivuilla tammikuussa: www.sprakochfolkminnen.se.

Aleksis Kiven, Suomen kansalliskirjailijan, syntymästä tuli 10.10.2014 kuluneeksi 180 vuotta. Aleksis Kiven näytelmien debyyttistä puolestaan tuli 2014 kuluneeksi 150 vuotta. Kiven syntymäpäivänä Suomessa vietetään myös suomalaisen kirjallisuuden päivää. Kieliviestissä tämä huomioidaan julkaisemalla Juhani Niemen artikkeli Kiven näytelmistä. Marraskuussa Kielineuvoston ja koko viranomaisen tietotekniset ratkaisut ulkoistettiin. Pitkällä aikavälillä ratkaisu varmasti palvelee hyvin sekä Kielineuvostoon yhteyttä ottavia että Kielineuvoston henkilöstöä, mutta marraskuussa ja todennäköisesti vielä joulukuus-

sakin muun muassa sähköpostin käytössä on ollut hankaluuksia.

Joulukuussa Kielineuvostossa vietetään jälleen Kielipolitiikan päivää (Språkpolitikens dag). Kielipolitiikan päivää vietetään, koska valtiopäivät teki päätöksen kansallisesta ruotsalaisesta kielipolitiikasta 7.12.2005. Valtiopäivien päätöksen seurauksena Ruotsi sai ensin kielilain vuonna 2009 ja lain kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä vuonna 2010. Niin sanottu vähemmistölaki täyttääkin siis ensi vuonna viisi vuotta.

Näiden viiden vuoden aikana on ehtinyt tapahtua paljon. Suomen kielen hallintoalueeseen kuuluvien kuntien määrä on kasvanut reippaasti, ja kuten Salokannaksen raportti osoittaa, hallintoaluekuntien määrän kasvulla on ollut merkitystä kuntien suomenkieliselle tiedotukselle.

2015 on myös ruotsinsuomalaisen kielenhuollon merkkinvuosi. Kielineuvoston suomenkielisen toiminnan edeltäjä, Ruotsinsuomalainen kielilautakunta, perustettiin 1975. Kieliviesti taas perustettiin 1980. Näin ollen suomenkielinen kielenhuolto täyttää 40 vuotta ja Kieliviesti 35 vuotta. Näihin aiheisiin palaamme ensi vuonna.

Riina Heikkilä

Sonja Dahlgren ja Seppo Kittilä

Snagarilla lihikset loppu?!

Symppis hevari sai kilarin — havaintoja suomen lyhennejohtimien käytöstä

Suomen johtimet -is ja -ari ovat puhemielessä hyvin tyyppillisiä sanoja lyhentäviä johtimia eli lyhennejohtimia. Monista suomen sanoista voidaan muodostaa lyhenne käyttämällä jompaakumpaa johdinta. Lyhenteet ovatkin puhemielessä tyyppinen tehokeino värittää puhetta ja suurin osa meistä käyttää niitä, usein ehkä jopa tiedostamattaan. Puhemielisissä nettikommenteissa ja tekstiviesteissä on täysin mahdollista ja jopa tyyppillistä esimerkiksi ostaa lihiksiä Itäksen Sittarista tai lähettää tekstareita bestikselleen. Luonnollisesti suomessa on myös muita tapoja lyhentää sanoja, kuten esimerkiksi sanat tietsikka, jäde ja Lintsi osoittavat, mutta näitä ei käsitellä tässä lyhyessä katsauksessa, koska ne edustavat suhteellisen pientä joukkoa sanoja huomattavasti yleisempien -is- ja

-ari -päätteillä muodostettavien lyhenteiden lisäksi.

Keveyden ja tietynlaisen humoristisuuden lisäksi lyhentimien käyttö on myös normaali osa kielen sanaston muutosta. Sitä voidaan pitää osana synonymiaa – yhtä ja samaa asiaa tarkoittamaan syntyy toinen sana, kun sanasta aletaan käyttää lyhennettyä muotoa. Esimerkiksi lihapiirakka ja lihis viittaavat samaan asiaan, vähän samaan tyyliin kuin esimerkiksi auto ja kaara; ensimmäinen on yleiskielinen, toinen puhemielinen muoto. Synonymiaa voitaisiin pitää epätaloudellisena, koska samaan asiaan viitataan useammalla kuin yhdellä tavalla, mutta synonymian tarkoitus onkin luoda kieleen vivahteikkautta ja vaihtelua. Lyhenteissä on usein leikkilinen sävy, erityisesti spontaanisti luoduissa,

Piirros: Markku Huovila

kuten vaikka sanat punis (punajuurisalaatti), itis (italiansalaatti) ja rahis (rahakukkaro) osoittavat. Myös muissa kielissä lyhentyminen on normaali osa kielen variaatiota. Esimerkkinä voidaan mainita ranskan sana eau [o:], joka on äänne muutosten myötä lyhennyt muotoonsa latinan sanasta aqua.

Jokainen suomen puhuja osaa intuitiivisesti käyttää lyhentimiä oikein, vaikka ei välttämättä osakaan sanoa, miksi esimerkiksi maksalaatikko lyhentyi muotoon maksis eikä maksari, kun taas ihmiset juovat aplaria eivätkä aplista. Onkin hyvin mielenkiintoista, että moni sana ”sallii” vain toisen johtimen käytön – toisen käyttäminen ei vain kuulosta luontealta. Jonkin verran on eri murrealueiden ja puhujan iän mukaisia eroja, mutta pääsääntöisesti tämä tuntuu olevan

suomen kieleen sisään kirjoitettu sääntö, jota pääosin noudattavat kaikki, jotka ylipäätään lyhenteitä käyttävät. Poikkeuksia tietenkin on jonkin verran, kuten melkein kaikissa kielen säännöissä – kieli on joustava järjestelmä eikä helposti taivu kankeiden ja ehdottomien käytösääntöjen alle, vaan muuttuu koko ajan puhujiensa vaikutuksesta. Sääntöjen joustavuus näkyy esimerkiksi kirpputorien merkitsevissä lyhenteissä kirppis ja kirppari. Kummatkin käyvät ja kumpaakin käyttää nykyään moni; sama ihminen saattaa jopa käyttää molempia muotoja tilanteen mukaan (ehkä samalla tavalla kuin sama ihminen voi mennä joko äitin tai äidin luo). Yksinkertainen Google-haku kertoo, että jonkin verran enemmän osumia on muodolla kirppis (noin 580 000) kuin muodolla kirppari (noin 380

ooo). Tämän pohjalta voidaan olettaa, että näistä kahdesta muodosta on ensin ollut käytössä kirppis ja kirppari on poikkeus, joka on lähtenyt leviämään. Tämä on kuitenkin vain hypoteesi, jota voi olla vaikea todistaa oikeaksi, koska lyhentyneistä muodoista on vaikea löytää ehdottoman luotettavaa tietoa. Esimerkiksi Internet-haut eivät auta ajoituksen määrittämisessä, koska muodot ovat olleet olemassa paljon ennen Internetin aikaa. Poikkeuksia on tutkimuksemme mukaan kuitenkin vain kourallinen (esimerkiksi ylläri/yllis, fiilis/fiilari ja sukkiiset/sukkarit), mikä tuntuu todistavan, että taipumus aina vain toiseen muotoon on vahva.

Koska suomen puhujilla näyttää olevan selvä taipumus vain toisen muodon käyttöön kunkin sanan kohdalla, voidaan kysyä, onko löydettävissä minkäänlaista säännönmukaisuutta eri johtimien käytölle. Mikä motivoi

lyhentimen käytön kunkin lyhennettävän sanan tapauksessa? Omassa tutkimuksessa päätimme lähestyä ongelmaa ensin korvatuntumalla testaamalla sattumanvaraisia sanoja kummallakin, sitten tieteellisemmin luomalla tietokannan kaikista

sanoista, joista mielestämme lyhennyksiä käytetään. Niitä löytyi yllättävän paljon – vain pikaisella katsauksella tietokantaamme ilmaantui satoja sanoja, jotka suomalaiset aivan yleisesti lyhentävät, useimmat pitkälti iästä ja murrealueesta huolimatta. Vaikka lyhentimien käyttö vaikutti alussa hyvin satumanvaraiselta, pystyimme kuitenkin löytämään joitain alustavia sääntöjä näiden kahden lyhentimen käytölle. On syytä mainita,

että tutkimamme lyhenteet eivät edusta kaikkien suomen puhujien kielenkäyttöä ja että jotkut voisivat käyttää lyhenteitä esittämiemme yleistysten vastaisesti.

Yleisesti näyttää siltä, että -ari on lyhentimenä -is:iä hiukan yleisempi, mikä oli yllättävää, koska oman intuitiomme mukaan monet spontaanit johtimet (kuten punis (punajuurisalaatti) ja korvis (korvakoru) suosivat -is:iä. Keräämämme aineisto kuitenkin osoitti, että suurempi osa sanoista lyhentyi mieluummin lyhentimellä -ari. Tämä koskee kuitenkin vain vakiintuneita muotoja, kuten esimerkiksi olkkari, Mäkkäri ja talkkari; spontaanien muodosteiden myötä -is:illä järjestyvien sanojen määrä voi nousta korkeammaksi. Tällaisia spontaaneja muodosteita ovat esimerkiksi nojis (nojatuoli), punis (punajuurisalaatti) ja lihis (lihapulla).

Ensimmäinen löytämämme yleistys on se, että ruoat järjestyvät pääosin -is-päätteellä. Esimerkkinä toimii vaikkapa maksis, minkä lisäksi syödään esimerkiksi karjiksia, lihiksia, pyttistä ja paahtista. Myös spontaanit, ei-vakiintuneet lyhenteet suosivat -is:iä ruokien tapauksessa, kuten sanat kerris (kerroshampurilainen), jauhis (jauheliha(kastike)) ja peris (perunasalaatti/perunamuusi) osoittavat. Kuitenkin ruokapöydästäme löytyy myös esimerkiksi jälkkäriä ja pannaria, joten sääntö ei ole mitenkään ehdoton. On myös kiinnostavaa huomata, että useimmat juomat, joista lyhenteitä käytetään, muodostuvat puolestaan -ari-johtimella, esimerkkeinä vaikkapa valkkari, aplari, kuohari ja keskari. Analogia eli samanlaisen muodon toistaminen selittää ainakin juomista käytettävien lyhenteiden samanlaisuutta: ensin on ollut yksi, esimerkiksi keskari, jonka jälkeen loput saman aihepiirin sanoista on lyhennetty samanmuotoisiksi. Mutta miksi ruoat ja juomat lyhentyvät näin eri tavalla, vaikka molemmat lukeutuvat ravintoaineisiin? Taipumus on niin selvä, että pelkästä sattumasta tuskin on kyse.

Yleisesti näyttää siltä, että -ari on lyhentimenä -is:iä hiukan yleisempi.

Ruoat ja juomat eivät ole ainoat aihepiirit, joissa näkyy tavanmukaisuutta lyhennekäytäntöjen suhteen. Vaatteet ovat pääasiassa -is-päätteisiä (villis, kaulis ja lippis), kun taas vaatteiden alaryhmä kengät näyttää selvästi suosivan -ari:a (esimerkiksi piikkarit, korkkarit ja lenkkarit). Taaskin molemmista säännöistä löytyy poikkeuksia, minkä osoittaa esimerkiksi se, että talkkari menee pelaamaan jalkkista nappikset ja verkkarit jalassa. Yksi poikkeuksettomimpia löytämistämme yleistyksistä on pelit, jotka näyttävät lyhentyvän vain -is-päätteellä. Kalle ja Liisa voivat siis halutessaan pelata jäkistä, jalkkista, sulkkista, lentistä tai vaikkapa bilistä, mutta eivät jäkäriä, jalkkaria, sulkkaria, lenttaria tai bilaria.

Henkilöviitteisten sanojen kohdalla on selvä jako kahteen. Sanat, joiden pohjana on adjektiivi, muodostuvat lähes poikkeuksetta -is:illä (kovis, pahis, hyvis), kun taas ammattia tai muuta aktiivisempaa toimintaa kuvaavat sanat suosivat -ari:a (hevari, narkkari, järkkäri). Tämä voi selittää myös pelien poikkeuksettomuuden: futari on henkilö, ei peli (futis). Edelleen -ari tuntuu olevan selvästi yleisempi monikollisten sanojen kanssa, eli ihmiset viettävät polttareita, tupareita ja penkkareita. Monikollisuus voisi siis selittää myös kenkien lyhentämisen -ari:lla. Tämän lisäksi useimmat lainasanat suosivat -ari:a (esimerkkeinä kokkarit, Rollarit, Mäkkäri ja hodari). Myös sanat, joiden vartalo muuttuu lyhennettä muodostettaessa, näyttävät suosivan -ari:a. Esimerkkejä tästä ovat väittäri (väitöskirja), torkkari (todistus) ja sytkäri (sytyn). Tämä selittää myös monien lainasanojen (Mäkkäri) lyhentämisen -ari:lla, samoin kuin poikkeuksellisesti lyhennetyt ruoat pannari ja jälkkäri.

Vaikka tiettyjä yleistyksiä voidaan esittää sanan merkityksen perusteella, herää kuitenkin kysymys siitä, onko asia näin yksinkertainen. Valitaanko käytetty lyhenne johdin siis vain sanan merkityksen mukaan? Vastaus on

odotuksenmukaisesti ei, kuten edellä lyhyesti käsitellyt poikkeukset jo osoittavat. Semantiikan lisäksi myös äänteelliset syyt vaikuttavat lyhennejohtimien käyttöön. Tässä suhteessa merkittävää näyttää olevan lyhennejohtimen ensimmäinen vokaali (onko se /i/ (-is) vai /a/ tai /ä/ (-ari/-äri)). Jos lyhennettävän sanan vartalon viimeinen vokaali on /a/ tai /ä/, sana lyhenee selvästi useammin johtimella -is. Vastaavasti sanat, jotka päättyvät /i/:hin suosivat -ari:a. Tämän takia syödään maksista (maksalaatikko) ja karjiksia (karja-lanpiirakka) ja pelataan jäkistä (jää-kiekkoo) ja jalkkista (jalkapallo), mutta asutaan rivarissa (rivi-talo) ja huonosta käytöksestä koulussa annetaan jälkkäriä (jälki-tunto). Yleistyksenä voidaan esittää, että lyhentimen ja lyhennettävän sanan vokaalin eron on oltava riittävän suuri. Tämä on mielenkiintoinen havainto, koska kuten aiemmin totesimme, kielen taipumus lyhentämiseen on yleensä suuri. Nykyistä systeemiä nopeampaa olisi lisätä sanavartalon loppuun -s (maksas) kuin ensin valita tarpeeksi erottuva vokaali, ja lisätä sen perään -s (maksis). Kuitenkin tästäkin löytyy poikkeuksia, kuten esimerkiksi sana lokari (lokasuoja) osoittaa. Vastaavia poikkeuksia on kuitenkin hyvin vähän.

Toinen jommankumman lyhentimen käyttöön vaikuttava syy tuntuu olevan homonymian eli sattumanvaraisen monimerkityksisyyden välttäminen (homonyymejä ovat esimerkiksi suomen vasta ja kuusi). Merkityksen mukaan alkkari olisi odotuksenmukaisempi lyhenne sanasta alkoholisti, mutta käytetty lyhenne on kuitenkin alkkis, mahdollisesti sen takia, että sanalla alkkari(t)

**Jokainen suomen
puhuja osaa
intuitiivisesti käyttää
lyhentimiä oikein.**

(alushousut) on jo vakiintunut lyhennekäyttö Suomessa. Samalla tavalla punaviini lyhenee punkuksi, koska punkkarilla on jo toinen merkitys. Toisaalta analogialla selittyvät todennäköisesti sellaiset muodot kuin inkkaari, joka lienee tullut saman aihepiiriin sanasta länkkäri, ja toisaalta yleisemmin käytetyn sukkiens rinnalle tullut sukkarit, jonka motivaation arvelemme olevan samanmuotoinen kuin saman aihepiiriin sana kalsarit.

Kuten artikkelimme toivoaksemme on osoittanut, lyhenteet ovat hyvin luonteva osa suomen puhekieltä. Monien lyhenteiden voidaan sanoa vakiintuneen osaksi normaalia kielenkäyttöä jopa siinä määrin, että moni nakkikioski myy lihiksiä eikä lihapiirakoita ja että ravintolasta saa jälkiruoaksi pannaria eikä pannukakkua. Osa lyhennemuodoista onkin muodostunut puhemielessä vakiintuneemmaksi: on varmasti normaalimpaa laittaa jalkaan lenkkarit tai verkkarit kuin lenkkarit tai verryttelyhousut ja Teknillisessä korkeakoulussa opiskelee enemmän teekkareita kuin tekniikan ylioppilaita. Osa on jopa niin vakiintuneita, ettei kaikille todennäköisesti ole selvää, mikä sanan huppari tai kalkkis lyhentämätön muoto olisi. Yleiskielelle tyypillisesti monet lyhennemuodot tuntuvat myös alkavan elää omaa elämäänsä. Niitä kohdellaan kuin ne olisivat osa suomen normaalia sanastoa ja niitä ruvetaan edelleen lyhentämään. Näin tuntuu käyneen sanojen ylläri, neppari ja talkkari kohdalla, joista löytyvät myös normaalien äännesääntöjen mukaan johdetut muodot yllis, neppis ja talkkis.

Lyhentimien hyvin luontevaan käyttöön

liittyy kysymys siitä, mitkä ovat niiden käytön rajat. Artikkelin alussa mainittiin lyhyesti se, että Suomessa on tässä artikkelissa käsiteltävien lisäksi muitakin mahdollisuuksia lyhentää sanoja. Tällä on se seuraus, että produktiivisuudestaan huolimatta -is ja -ari eivät tunnu luonnollisilta kaikkien sanojen kanssa. Asunnoistamme ei esimerkiksi löydy kirjiksiä tai kirjareita (kirjahylly). Tiedostoja ei tallenneta muistiksille tai muistareille (muistitikku), kun taas syömmesäällä jätskiä/jädeä, emme jäätistä tai jäätäriä. Vaikuttaako tähän sanan merkitys, ääntäminen, yleisyys vai onko kyse jostain aivan muusta? Tämä on kysymys, jonka selvittäminen on selvästi tämän lyhyen katsauksen ulkopuolella, mutta tutkimuksemme antanevat myöhemmin joi-tain vastauksia myös tähän kysymykseen.

Lopuksi voidaan ulottaa katse tulevaisuuteen ja pohtia teorian tasolla sitä, millä tavalla kielenhuolto tulee suhtautumaan lyhentimien käyttöön ja mikä niiden tulevaisuus muutenkin on. Ovatko sanat maksis, karjis, valkkari, vakkari ja välttis mukana tulevissa sanakirjoissa vai tullaanko niitä aina pitämään puhekielen ominaisuutena, joilla ei ole paikkaansa huolitellussa yleiskielessä? Saahan nykyään jo alkaa käyttämään tiettyä sanaa, miksi emme siis alkaisi samalla hyväksymään paahtista, linkkareita, kaatista ja voikkareita osaksi normaalia sanastoamme? Vai avataanko tällöin Pandoran lipas, joka muuttaa kiel-tämme liian radikaalilla tavalla?

Sonja Dahlgren ja Seppo Kittilä työskentelevät tutkijoina Helsingin yliopistossa.

Miina Salokannas

Selvitystyö hallintoaluekuntien suomenkielisistä verkkosivuista

Kielineuvostossa on valmistunut uusi selvitystyö suomen kielen hallintoaluekuntien suomenkielisistä verkkosivuista. Selvityksessäni tarkastelin kaikkien 52 hallintoaluekunnan suomenkielisiä verkkosivuja. Näkökulmana oli se, kuinka kattavasti kunnat informoivat verkkosivustoillaan suomeksi verrattuna ruotsinkielisiin sivuihin. Tutkin selvityksessäni, mistä palveluista kunnat informoivat suomeksi. Tutkin myös, puuttuuko suomenkielisiltä sivuilta mahdollisesti jotakin sellaista informaatiota, jota kunnat tarjoavat ruotsiksi. Tutkittuani kaikkien 52 hallintoaluekunnan suomenkielisiä sivuja kuvasin havaintojani sen mukaan, millaisia aihekokonaisuuksia kuntien suomenkielisillä verkkosivuilla on. Tilastoin, mistä palveluista kunnat vaikuttavat useimmin informoivan suomeksi. Pidän tilastoa myös siitä, kuinka suuri osuus kunnista informoi jostakin tietystä kunnallisesta palvelusta, kuten vanhustenhuollosta. Tilas-

toinnissa otin huomioon kaikki kunnat, joilla on edes jonkin verran informaatiota jostakin palvelusta, vaikka informaatiota olisikin vain parin virkkeen verran. Näin ollen selvitykseni tuloksia tarkasteltaessa tulee muistaa, että vaikka jokin kunta informoi suomeksi vaikkapa esikoulusta, tämä ei automaattisesti tarkoita, että informaatiota olisi riittävästi. Tilastossa on otettu huomioon kymmenen sellaista palvelua tai aihealuetta, joista kunnat useimmin informoivat suomeksi. Näiden kymmenen aihealueen lisäksi kuntien sivustoilla saatetaan informoida suomeksi muistakin aihealueista.

Suomenkielistä informaatiota useimmin vanhustenhuollosta ja esikoulusta

Nyt tehdyn selvityksen perusteella vanhustenhuolto ja esikoulu näyttävät olevan ne palvelut, joista kunnat useimmin informoivat suomeksi: 82,5 prosenttia hallintoaluekunnista informoi ainakin jossain määrin

vanhustenhuollosta ja esikoulusta. Tätä voidaan selittää sillä, että näillä palveluilla on vähemmistölain mukaan erityinen asema kunnissa. Seuraavaksi eniten tiedotetaan muista sosiaalipalveluista: 69,2 prosentilla kunnista on jotakin suomenkielistä informaatiota tästä aihealueesta. Kulttuuri ja yleinen informaatio kunnasta vaikuttavat olevan yhtä yleisiä aihealueita, sillä 63,5 prosenttia kunnista in-

formoi suomeksi kulttuurista tai yleisesti kunnasta. Poliitikasta sen sijaan informoi suomeksi 59,6 prosenttia kunnista.

Näiden jälkeen seuraavaksi eniten kunnilla on asumiseen, rakentamiseen tai ympäristöön liittyvää suomenkielistä

informaatiota sivustoillaan: 42,3 prosenttia kunnista tiedottaa tästä aihealueesta suomeksi. Peruskoulusta ja lukiosta informoidaan toiseksi ja kolmanneksi vähiten. Peruskoulusta informoi 40,4 prosenttia ja lukiosta 30,8 prosenttia kunnista. Näin ollen tässä tilastoinnissa mukana olleista palveluista vähiten informoidaan työelämää koskevista asioista. Vain 17,3 prosentilla kunnista oli suomenkielistä informaatiota tästä aihealueesta.

Kuntien suomenkieliset verkkosivut kehittyneet aiemmista selvityksistä

Suomen kielen hallintoaluekuntien suomenkielisiä verkkosivuja verrattiin myös Kuuselan ja Meskin vuonna 2004 tekemään selvitykseen. Näkökulmana oli se, kuinka monella hallintoalueessa nyt mukana olevalla kunnalla oli suomenkielistä informaatiota vuonna 2004. Tutkimuksessani kävi ilmi, että vain 17 prosentilla eli yhdeksällä kunnalla

hallintoalueeseen nyt kuuluvista kunnista oli suomenkielistä informaatiota vuonna 2004. Tämän perusteella suomen kielen hallintoalueen laajenemisen voidaan sanoa selvästi vaikuttaneen siihen, että yhä useampi kunta informoi suomeksi sivustollaan.

Hallintoaluekuntien suomenkielisiä verkkosivuja verrattiin myös Katja Walleniuksen vuonna 2012 tekemään selvitykseen siitä näkökulmasta, onko hallintoaluekuntien sivuilla olevan suomenkielisen informaation määrä lisääntynyt, vähentynyt vai pysynyt ennallaan vuoteen 2012 verrattuna. Tässä jaottelussa eivät olleet mukana ne kunnat, jotka ovat liittyneet hallintoalueeseen vuoden 2012 jälkeen, sillä näiden kuntien verkkosivustot eivät ole mukana Walleniuksen selvityksessä. Tutkimuksessani selvisi, että 65 prosentilla eli 26 hallintoaluekunnalla suomenkielisen informaation määrä oli lisääntynyt vuodesta 2012. 30 prosentilla eli 12 hallintoalueeseen nyt kuuluvalla kunnalla suomenkielisen informaation määrä taas oli pysynyt ennallaan vuoteen 2012 verrattuna. Kahdella kunnalla eli viidellä prosentilla kunnista suomenkielisen informaation määrä oli vähentynyt vuoteen 2012 verrattuna. Tämä selittyy ainakin osin sillä, että molemmat kunnat ilmoittivat päivittävänsä verkkosivustojansa, ja oletettavasti siksi suomenkieliset sivut olivat tilapäisesti suppeammat.

Käännösohjelmat yleistyneet

Selvityksessäni tarkastelin myös, onko kuntien verkkosivustoilla Google-kääntäjää tai muuta automaattista käännösohjelmaa. Käännösohjelmia kun voidaan monista erisyistä pitää ongelmallisina. Vertasin havaintojani myös Kuuselan ja Meskin vuoden 2009 selvitykseen sekä Katja Walleniuksen vuonna 2012 tekemään selvitykseen. Wallenius on tutkinut selvityksessään suomenkielisen informaation laatua ja kattavuutta suomen kielen silloisten hallintoaluekuntien sivustoilla.

82,5 prosenttia hallintoaluekunnista informoi ainakin jossain määrin vanhustenhuollosta ja esikoulusta.

Kuusela ja Meski puolestaan tekivät toisen selvityksen hallintoaluekuntien suomenkielisistä verkkosivuista vuonna 2009.

Nyt tehdyn selvityksen perusteella näyttää siltä, että käännösohjelmien määrä hallintoaluekuntien sivustoilla on lisääntynyt vuosina 2009–2014 ja lisäksi käännösohjelmat yleistyivät hallintoaluekuntien verkkosivustoilla vuosina 2012–2014 nopeammin kuin hallintoalueeseen liittyi uusia kuntia. Lisäk-

si on tarpeen mainita, että hallintoalueeseen vuoden 2012 jälkeen liittyneistä kunnista 90 prosentilla on jokin käännösohjelma verkkosivustollaan, kun taas hallintoalueessa jo ennen vuotta 2012 mukana olleista kunnista vain 55 prosentilla on käännösohjelma sivustollaan. *✍*

Kirjoittaja oli harjoittelussa Kielineuvostossa syksyllä 2014.

Sanastokeskus TSK täytti 40 vuotta

Helsingissä toimiva Sanastokeskus TSK ry täytti tänä vuonna 40 vuotta. Vuosipäivän kunniaksi Sanastokeskus järjesti kaikille avoimen juhlaseminaarin, jossa kuultiin esityksiä ajankohtaisista sanasto- ja ontologiatyöhön liittyvistä aiheista. Sanastokeskus TSK on yhdistys, jonka tarkoituksena on tuottaa suomen- ja ruotsinkielisiä sanastoja ja ontologioita sekä kehittää sanastotyön menetelmiä ja tarjota erikoisalojen termien käyttöön liittyviä asiantuntijapalveluja.

Sanastokeskus perustettiin vuonna 1974, tuolloin nimellä Tekniikan Sanastokeskus. Alkuvuosina Sanastokeskus toimi läheisessä yhteistyössä Nykysuomen laitoksen eli nykyisen Kotimaisten kielten keskuksen kanssa. Sanastokeskus on perinteisesti käyttänyt terminologian teoriaan perustuvia sanastotyön menetelmiä, ja ollut mukana myös kansainvälisen standardisoinnajarjestön ISO:n terminologia-komiteassa TC37:ssä kehittämässä menetelmiä. Nelikymmenvuotisen historiansa aikana Sanastokeskus on julkaissut yli 40 erilaista sanastoa omassa TSK-julkaisusar-

jassaan ja lisäksi ollut mukana lukuisissa muissa sanastoprojekteissa. Nykyisin useat sanastoista ovat vapaasti saatavilla Sanastokeskuksen verkkosivustolla, mistä löytyy myös Sanastokeskuksen ylläpitämä TE-PA-termipankki sekä Pankki- ja rahoitus-sanaston ja Tietotekniikan termitalkoiden omat hakuliittymät. Vuoden 2015 alusta Sanastokeskuksen tiedotuslehti *Terminfo* alkaa ilmestyä kaikille avoimena verkkolehdenä. Näin Sanastokeskus pyrkii tarjoamaan tietoa sanastotyöstä ja siihen liittyvistä aiheista entistä laajemmalle yleisölle.

Yksi Sanastokeskuksen tärkeimmistä tehtävistä on alusta alkaen ollut sanastotyöstä tiedottaminen. *Terminfo*-lehden (alkuperäiseltä nimeltään *TSK tiedottaa*) ja sanastojen lisäksi Sanastokeskus käyttää tiedottamiseen verkkosivustoaan ja Facebook-sivuaan. Sanastokeskus tarjoaa myös kursseja, joiden tarkoituksena on opastaa osallistujia sanastotyön maailmaan. Sanastokeskuksessa on alusta alkaen pidetty tärkeänä sitä, että tieto on kaikkien saatavilla.

Miina Salokannas

Nimimuotista nimimuotiin

Suomessa annetaan yhä kasvavissa määrin uusia, erikoisia, mahdollisimman yksilöllisiä nimiä. 1900-luvun puolivälin jälkeen elämäntapamme on muuttunut yhä yksilökeskeisemmäksi, ja monet nimenantajat pitävät tärkeänä sitä, ettei lapsella ole paljon kaimoja. Näin ollen yksilöllisten nimien suosiminen on synnyttänyt tarpeen löytää ja muodostaa paljon uusia nimiä.

Uusia nimiä voi tulla etunimistöön monta kautta. Nimien suosion vaihtelun vuoksi monet vanhat nimet voivat tuntua uusilta: jos nimi on ollut yleinen viimeksi yli 100 vuotta sitten, se vaikuttaa monien nimenantajien mielestä uudelta. Myös paljon vanhempia, esikristillisiä nimiä (kuten Ihalempi ja Hyvämieli) on valittu 2000-luvulla Suomessa. Uusia nimiä tulee myös lainoina kielikulttuuris-

ta toiseen. Nimet ja etenkin henkilönnimet ovat hyvin helposti lainautuva kielenaines, sillä nimet eivät muuta kieltä kovin perusteellisesti. Nimiä voidaan lainata muista kielistä ja kielikulttuureista kaksikielisten perheiden tai muiden kontaktien kautta tai esimerkiksi populaarikulttuurista. Lisäksi nimet voivat siirtyä muista olemassa olevista valikoimista. Tällaisia valikoimia ovat sanasto ja lempinimistö. Lapselle voidaan antaa viralliseksi etunimeksi esimerkiksi Pähkinä tai Valtsu, jotka ovat virallisina etuniminä uusia ja harvinaisia, vaikka kielenaineiksina ne eivät ole uusia.

On kuitenkin eri asia muodostaa täysin uusia nimiä kuin valita niin sanottuja uusvanhoja nimiä, lainata nimiä toisista kielistä tai niin sanotusti siirtää olemassa olevia kielenaineiksia sanastosta tai lempinimistöstä vi-

ralliseen etunimistöön. Uusien nimien muodostamisessa on kyse siitä, että muodostetaan täysin uusia kielenaineiksi.

iina-loppuinen nimimuotti

Uusia nimiä muodostetaan paljon samoin periaattein kuin uusia sanoja. Suomen kielessä pääasialliset muodostamiskeinot ovat yhdistäminen ja johtaminen. Kaksi nimeä voidaan yhdistää joko yhdysviivalla tai ilman: Maija-Liisa, Ilona-Katariina; Annamaja, Niinajosefiina. Johtaminen tapahtuu joko säännönmukaisesti yhdistämällä kanta ja johdin (Lauri + iina > Lauriina) tai löyhemmin käyttämällä muottia.

Samantapaiset sanat ja nimet voidaan yhdistää saman muotin alle silloin, kun kyse ei ole säännönmukaisesta johtamisesta. Muotin perusrakenne koostuu muuttujaosasta ja runko-osasta.

Runko-osa on tyypillisesti sanan tai nimen loppu, ja siihen voi myös sisältyä jokin semanttinen merkitys: esimerkiksi monet kolmetavuisista kka-loppuisista sanoista ovat marjojen nimiä (herukka, kirsikka, mansikka, mustikka, puolukka). Samalla lailla esimerkiksi monet kaksitavuiset nna-loppuiset kielenaineokset ovat naisennimiä: Anna, Hanna, Jonna, Sanna; Hinna, Janna, Menna, Monna, Rinna, Senna, Sinna.

Nimityyppi on olemassa olevien, samanloppuisten nimien rykelmä, ja nimimuotiksi kutsun puolestaan teoreettista kehystä, jonka mukaan voidaan muodostaa uusia nimiä.

Suomen kielessä nimimuotteja on ennen kaikkea naisennimissä: edellä mainitun kaksitavuisen nna-loppuisen muotin lisäksi esimerkiksi kaksitavuisen nja-loppuinen muotti (Anja, Senja; Henja, Sinja) ja kolme- ja neljätavuisen iina-loppuinen muotti (Anniina, Katariina, Pauliina; Janniina, Karaliina, Villiina). Yleisesti erilaisia naisennimiä on enemmän kuin erilaisia miehennimiä, mikä johtuu pääosin siitä, että tytöille annetaan

useammin uusia, harvinaisia ja erikoisiakin nimiä, kun taas pojille annetaan tyypillisemmin perinteisiä nimiä.

Tässä artikkelissa keskityn kolme- ja neljätavuisiin iina-loppuisiin naisennimiin ja kerrom myös iina-loppuisten nimien suosiosta ja sen vaihtelusta. Iina-loppuinen nimityyppi on poikkeuksellisen produktiivinen nimimuotti, sillä suomalaisessa etunimistössä on yli 600 erilaista iina-loppuisia nimeä. Osa nimistä on vanhoja, jotka ovat kuuluneet etunimistöömme jo 1800-luvulla tai niiden ensiesiintyminen sijoittuu 1900-luvun alkuun (esimerkiksi Abeliina, Alfosiina, Delfiina, Eveliina, Jakobiina, Josefiina, Katariina, Pauliina ja Vilhelmiina). Uudet nimet sen sijaan ovat pääosin ilmestyneet etunimistöömme 1900-luvun lopulla tai vasta 2000-luvulla. Sellaisia ovat esimerkiksi Dalmiina, Evelmiina, Jusmiina, Meimiina, Nanniina, Ofeliina, Pessiina, Vauhtiina ja Vilmelmiina.

Mielenkiintoista on, että nimityyppi on näin produktiivinen nimenomaan suomalaisessa nimistössä, sillä alkujaan nimityyppi on lainaa, ja se tunnetaan ina-loppuisena myös esimerkiksi Saksassa ja Ruotsissa.

Esimerkiksi englantilaisissa ja ranskalaisissa nimissä nimityyppi on pääosin in- tai ine-loppuinen (Catherine, Christine, Jasmine). Myös Suomessa johdin on alun perin kirjoitettu muodossa ina, mutta muoto iina on ollut yleisempi 1800- ja 1900-luvun vaihteen jälkeen, sillä suomen kielessä nimet yleensä kirjoitetaan kuten lausutaan. Myös ina-loppuisia nimivariantteja valitaan Suomessa, mutta ne kaikki ovat selkeästi iina-loppuisia variantteja harvinaisempia. Esimerkiksi Eve-

.....

**Suomalaisessa
etunimistössä on
yli 600 erilaista iina-
loppuisia nimeä.**

liina-nimellä on Suomessa yli 26 000 kantajaa, kun Evelina-nimellä on vastaavasti alle 2 000 kantajaa.

Kantana miehen- tai naisennimi

Noin kymmenesosa suomalaisista iina-loppuisista nimistä on sellaisia, joiden kannaksi voidaan hahmottaa miehennimi. Suuri osa vanhoista iina-loppuisista nimistä on miehennimikantaisia: esimerkiksi nimet Adolfiina, Albertiina, Aleksiiina, Augustiina, Fransiina, Jakobiina, Lauriina ja Vilhelmiina on muodostettu yhdistämällä miehennimi ja iina-johdin. Edellä mainitut nimet esiintyvät suomalaisessa etunimistöissä jo 1800-luvun puolella. Uudempia miehennimikantaisia iina-loppuisia nimiä ovat esimerkiksi Anttiina, Einariina, Harriina, Henriina, Joeliina, Jussiina, Lassiiina, Mattiina, Mauriina, Olliina, Oskariina, Perttiina, Petteriina, Samiina, Samuliina, Tommiina ja Valteriina. Nämä nimet ovat ilmestyneet suomalaiseen etunimistöön uusina muodosteina 1900-luvun lopulla tai 2000-luvun alussa. Tyypillisesti kantanimet ovat yleisiä, i-loppuisia miehennimiä, mutta kantanimi voi olla myös vierasperäinen (Jamesiina, Rogeriina) tai o-loppuinen – esimerkiksi nimien Jarriina ja Reiniina kantana voi olla nimet Jarmo ja Reino.

Miehennimikantaisia iina-loppuisia nimiä on muodostettu aina, mutta naisennimikantaiset iina-loppuiset nimet on uudempi ilmiö: ne ovat ilmestyneet suomalaiseen etunimistöön 1900-luvun puolivälin jälkeen. Naisennimikantaisia nimiä on selkeästi vähemmän kuin miehennimikantaisia. Tällaisia ovat esimerkiksi Armiina, Elliina, Jenniina, Mirelliina, Nelliina, Outiina, Peppiina, Sariina ja Sohviina. Kantanimi ei ole aina ilmeinen: esimerkiksi Sanniina-nimen kannaksi voidaan hahmottaa yhtä hyvin Sanni kuin Sanna. Toisaalta esimerkiksi juuri nimet Sanniina, Hanniina ja Janniina eivät välttämättä ole naisen- tai miehennimikantaisia,

sillä ne voivat olla myös muunnoksia nimestä Anniina.

Sen lisäksi, että iina-loppuinen nimi voidaan muodostaa yhdistämällä johtimeen joko miehennimi tai naisennimi, kantana voi olla myös lekseemi eli sana. Lekseemikantaiset nimet ovat hyvin harvinaisia, mutta ne muodostavat hyvin omaleimaisen ryhmän. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi Manteliina, Neppariina, Pipariina, Pippuriina, Sipuliina, Vadelmiina, Vauhtiina ja Villiina. Läheisesti tähän ryhmään liittyvät myös niin sanotut essiivinimet, jollaisia ovat esimerkiksi Alttiina, Raittiina ja Valmiina.

Muotimukainen nimenmuodostus

Jos nimen kantana on miehennimi (Anttiina) tai naisennimi (Joanniina) tai lekseemi (Pippuriina), nimi hahmottuu johdokseksi, sillä kanta ja johdin muodostavat yhdessä johdoksen. Suuri osa iina-loppuisista nimistä on kuitenkin sellaisia, joista ei voida erottaa selkeää kantaa ennen iina-johdinta. Nämä nimet on todennäköisesti muodostettu iina-loppuisen nimimuotin mukaan: nimenantaja on hahmottanut, että olemassa olevaa nimeä hieman muuttamalla voidaan muodostaa aivan uusi naisennimi (Evelmiina, Eveniina, Everiina) tai että kun yhdistää jonkin kielenaineksen ja iina-johtimen, saadaan aivan uusi naisennimi (Jalmiina, Loliina, Mareliina, Opriina).

Kutsun mukailemanimiksi sellaisia nimiä, jotka muistuttavat hyvin läheisesti jotakin toista, yleistä nimeä. Esimerkiksi nimiä Karoliina ja Katariina mukailemalla on todennäköisesti muodostettu uudet nimet Kaariina, Karaliina, Karariina, Kareliina, Kareniina, Karliina, Kartiina, Karuliina, Kataliina, Kateriina ja Katriina. Suomalaisilla nimistöntutkijoilla on tapana laskea kaikki eri tavoin kirjoitetut nimiasut eri nimiksi: tämän määritelmän mukaan esimerkiksi Katariina ja Katarina ovat kaksi eri nimeä. Nykyään kai-

kenlainen kirjoitusasun variointi on todennäköisesti tarkoituksellista ja sillä pyritään yksilöllisyyteen, mutta 1900-luvun alkupuolelle asti nimien kirjoitusasuissa oli paljon hajontaa, sillä kirjoitusasut eivät olleet vakiintuneet ja kukin pappi tai muu kirjuri kirjasi nimen ylös parhaaksi katsomallaan tavalla.

Toisaalta iina-johtimen avulla voidaan myös niin sanotusti suomentaa vierasperäisiä nimiä. Esimerkiksi Hermiina voi olla ”suomennos” nimestä Hermione, nimi Madeliina nimestä Madeleine ja nimi Valeriina nimestä Valerie.

Vaihtuva nimimuoti

Nimenantaja ei valitse nimeä täysin itsenäisesti, vaan nimivalinta tehdään aina osana yhteisöä. Valintaan kuuluu eri vaihteita, joissa kaikissa muut yhteisön jäsenet ovat tärkeässä roolissa. Erilaisista nimivaihtoehdoista saatetaan keskustella muiden yhteisön jäsenien kanssa ja tehdystä valinnasta ja sen motiiveista saatetaan kertoa muille valinnan jälkeen. Nykyään yhteisön merkitys ei ole yksilön elämässä yhtä suuri kuin ennen: yleensä yhteisöllisyyden osoittamista tärkeämpää on korostaa lapsen yksilöllisyyttä yksilöllisellä nimivalinnalla.

Suomessa ja Ruotsissa nimivalintoja säätelee nimilaki, mutta nimivalinta voidaan kuitenkin tehdä melko vapaasti. Kun on olemassa valinnanvapaus, yksilön nimimaku ratkaisee: millainen on hyvä ja kaunis nimi? Nimimaku on kulttuuritaustan tuote, ja siihen vaikuttavat monet sosiaaliset tekijät. Yksilöiden tekemät valinnat ilmenevät nimimuoti-

na, joka vaihtelee ajallisesti ja hyvin säännönmukaisesti. Usein käy niin, että nimenantajat luulevat antavansa uuden ja erilaisen nimen mutta päätyvätkin tietämättään senhetkiseen muotiniemeen, jonka suosio on kasvussa. Tätä on kutsuttu sosiaaliseksi vaistoksi.

Tutkimani iina-loppuiset nimet ovat olleet Suomessa suosittuja 1800- ja 1900-luvun vaihteessa sekä jälleen 1900- ja 2000-luvun vaihteessa, ja nimien suosio oli kaikkein vähäisintä 1900-luvun puolivälissä. 1900-luvun alussa Suomessa suosittiin kansallisuusaatteen johdosta ennen kaikkea suomalaiselta kuulostavia, omakielisiä nimiä ja vanhat iina-loppuiset nimet (Josefiina, Katariina, Vilhelmiina) ja siten koko iina-loppuinen nimityyppi on todennäköisesti tuntunut vierasperäiseltä ja epäsuomalaiselta. 1900-luvun loppua kohden nimityyppi on alkanut yleistyä jälleen. Tällöin on alettu muodostaa useita aivan uusia etunimiä ja iina-loppuinen nimityyppi on näyttäytynyt hyvänä, yksinkertaisena nimenmuodostusmuotina, jonka avulla on voitu muodostaa aivan uusia nimiä.

Suomalaisen etunimistön yli 600 erilaista iina-loppuista nimeä on yllättävän suuri määrä. Yllättävyys johtuu siitä, että yksittäiset nimet ovat todella harvinaisia: lähes puolet nimistä on sellaisia, joilla on vain yksi kantaja, ja yli 75 prosentilla nimistä on alle 10 kantajaa. On siis hyvin todennäköistä, että suomalainen ei kohtaa suurta osaa näistä nimistä kertaakaan elämänsä aikana. ✍️

Kirjoittaja tekee väitöskirjaa Helsingin yliopistossa.

Tykkää Kielineuvostosta Facebookissa!

Massatuotanto ja tapauskohtaisuus: etuuspäätökset ovat verbaa-lisia ja juridisia kokonaisuuksia

Kirjoittamisesta puhutaan tavallisimmin ihmisen luovana ja yksilöpsykologisena prosessina. Vastaavasti kirjoittamisen lopputulosta – tekstiä – arvioidaan ja tutkitaan yleensä tietoisten valintojen, taitojen ja asenteiden ilmaisijana. Tällainen näkökulma on kuitenkin jossain määrin sopimaton yhä useampiin hallinnollisiin teksteihin, sillä tekstejä tehdään monissa organisaatioissa joko kokonaan tai osittain automaattisesti.

Tässä artikkelissa esittelemme, miksi automatisoitua tekstintekoa tarvitaan sekä millaisia tekstikokonaisuuksia automaation ja siinä käytettyjen niin sanottujen vakiotekstien pohjalta syntyy. Pohdimme myös, millä tavalla yksittäisen ihmisen asia on käsiteltävissä vakiotekstien pohjalta. Täytyvätkö lain päätöksille asettamat vaatimukset? Onko

massatuotanto yhdistettävissä vaatimukseen tapauskohtaisuudesta? Tarkastelussamme yhdistämme kielitieteellisen ja oikeustieteellisen näkökulman.

Massatuotannolla tekstimäärät haltuun

Hallinnollisen työn keskeisin tuote on teksti, ja tekstimäärät ovat valtavia. Esimerkiksi Kela lähettää yksittäisille ihmisille vuosittain yhteensä lähes 20 miljoonaa kirjettä, näistä noin 10 miljoonaa on etuuspäätöksiä (Laaksonen 2011, Tiililä 2010). Myös kuntien virastoja voi syystä kutsua tekstitehtaiksi. Esimerkiksi toimeentulotukea myönnettiin vuonna 2012 Suomessa noin 240 000 taloudelle (THL 2012). Jokainen sai päätöstekstin, ja moni talous sai useamman kuin yhden päätöksen vuodessa. Myönteisiä vammaispal-

velupäätöksiä taas tehtiin vuonna 2013 niin sanotuissa Kuusikkokunnissa (Espoo, Helsinki, Oulu, Tampere, Turku, Vantaa) noin 35 800 (Kuusikko-raportti 2013). Näiden ohella määrää kasvattavat hylkäävät päätökset, ja sosiaalitoimessa työhön kuuluu etuus päätösten lisäksi esimerkiksi lukuisia erilaisia lakisääteisiä suunnitelmia. Automatisoidusti päätöksiä ja muita tekstejä tehdään paitsi kunnissa ja Kelassa myös muissa eläke- ja vakuutuslaitoksissa, tuomioistuimissa ja monenlaisissa muissa virastoissa.

Suuria tekstimääriä on pakko tuottaa tehokkaasti. Kelan kielenhuoltaja Kaino Laaksonen onkin korostanut sitä, että Kelassa tekstejä nimenomaan tuotetaan, ei kirjoiteta. Juuri Kela tarjoaa tekstien massatuotannosta hyvän esimerkin. Kelalla voi olla yhtä etuutta kohden satoja valmiita vakiotekstejä, joita myös fraaseiksi kutsutaan. Kaikkiaan Kelassa on etuuspäätöksiin liittyviä vakiotekstejä 125 000 tekstiriviä. Etuuskäsittelijä saa vakiotekstit päätökseen lyhyttä koodia käyttämällä: muutama napin painallus ja vakioteksteistä purkautuu kokonainen teksti. Päätökset siis koostetaan valmiista tekstikatkelmista, jotka valitaan asiakkaan tilanteen mukaan. Vähemmän tapauskohtaisille teksteille, kuten selvityspyynnöille, on kokonaan valmiit kirjepohjat. Näitä pohjia Kelalla on 1400 (ks. esim www.kela.fi).

Vakiotekstit ovat eri tekstejä varten ja eri virastoissa – luonnollisestikin – erilaisia. Esimerkissä 1 on Helsingin sosiaaliviraston vakiotekstejä niihin liittyviä lyhenteitä. Esimerkin 2 katkelmat ovat Kelan käyttämiä vakiotekstejä:

Esim. 1

<PH Pitkäaikaishoidon alkamispäivä
<LASKELMA Päätöksessä huomioon otetut tulot ja menot perustuvat oheiseen laskelmaan/oheisiin laskelmiin.

Esim. 2 Työkyvyttömyytenne perusteella Teillä on oikeus päivärahaan - - - - yhteensä – arkipäivältä. Teille ei kuitenkaan makseta päivärahaa tältä ajalta, koska hakemuksenne on myöhästynyt ettekä ole esittänyt sellaista syytä, jonka perusteella päiväraha voitaisiin myöhästymisestä huolimatta myöntää.

Äitiysrahakautenne on alkanut aikaisemmin kuin 30 arkipäivää ennen laskettua synnytyisaikaa. Teillä ei ole oikeutta päivärahaan siltä ajalta, jolta saatte äitiysrahaa varhennettuna.

Millaisia tekstejä massatuotannossa syntyy?

Massatuotanto vakioteksteineen ovat välttämättömiä hallinnollisten tekstien tuottamisessa. Samalla ne kuitenkin ovat tekstien omalaatuisuuden syy, sillä tekniset järjestelmät eivät useinkaan palvele kirjoittamista parhaalla mahdollisella tavalla. Kirjoittajat saattavat tehdä työtä järjestelmissä, joita ei ole ensisijaisesti luotu kirjoittamiseen. Heillä ei esimerkiksi välttämättä ole käytössään sellaisiakaan alkeellisia työkaluja kuin oikoluku tai tekstin esikatselumahdollisuus. Ongelmallista on sekin, jos valmiita vakiotekstejä ei pääse lainkaan muuttamaan tai järjestelmä ei esimerkiksi salli nimien taituttamista.

Automaattisesti tai puoliautomaattisesti tuotetut tekstit voivat olla suorastaan absurdeja tai niihin voi päätyä vahingossa tekstikatkelmia tai koodimerkintöjä. Tavallisimmin niitä vaivaavat hieman lievemmät ongel-

**Suuria tekstimääriä
on pakko tuottaa
tehokkaasti.**

mat. Tyypillisinä voi pitää erityisesti kolmea piirrettä, joista kaikista on jälkiä esimerkiksi 3:

Esim. 3 TEILLE MYÖNNETÄÄN TOIMEENTULOTUKEA 123 E /KK MAALIS- JA HUHTIKUULLE, MAKSETAAN ASIAKKAAN TILILLE. VUOKRAN JA YHTIÖVASTIKKEEN MAKSATTE ITSE.
MYÖNNETÄÄN TERVEYDENHOITOKULUJEN OMAVASTUUOSUUS JULKISIA TERVEYDENHUOLLON PALVELUJA KÄYTTÄEN JA JULKISEN TERVEYDENHUOLLON LÄÄKÄRIN MÄÄRÄÄMÄT LÄÄKKEET SAIRAUDEN HOITOON.
MYÖNNETÄÄN PÄÄTÖKSEN VOIMASSAOLOAIKANA ERÄÄNTYVÄT ASUNNON SÄHKÖ-/KAASULASKUT. ASUNNON MAHDOLLISET SÄHKÖLÄMMITYSKULUT KÄSITELLÄÄN ERIKSEEN.

Esimerkki 3 on ote kunnallisesta toimeentulotukipäätöksestä (myös alkuperäisteksti on kauttaaltaan isokirjaiminen: sekin johtuu tietojärjestelmästä). Katkelmasta näkyvät alleviivattuna viittaukset lukijaan, jotka vaihtelevat peräkkäisissäkin lauseissa niin, että lukijaa puhutellaan tekstin alussa (teille) ja lopussa (maksatte itse), mutta näiden välissä käytetään kolmatta persoonaa (asiakkaan). Vaihteleva viittaustapa johtuu siitä, että tekstissä on peräkkäin vakiotekstejä, joissa kussakin on eri viittaustapa.

Esimerkissä kursivoituna on kaksi myönnetään-verbiä. Niiden kohdalla huomio kiinnittyy siihen, että tekstissä ei käytetä sidoskeinoja (esim. lisäksi myönnetään), vaan

jokainen myöntäminen esitetään ikään kuin omana, itsenäisenä asianaan. Sekä henkilöviittausten vaihtelevuus että sidesanojen puute tekee tekstistä epäyhtenäistä. Samaa epäyhtenäisyyttä syntyy siitä, että vakiotekstein koostetuissa teksteissä toistetaan sanat ja sanaliitot aina sellaisinaan: esimerkiksi osittais-toistoa (terveydenhoitokulut > kulut) tai pronominiviittauksia (kulut > nämä) ei käytetä.

Vakiotekstit päätöksen perusteluissa

Omanlaisensa automaattisesti tuotettujen tekstien piirre on se, että vakiotekstien avulla ennakoidaan asiointiloja ja ihmisten tilanteita. Niinpä päätöksen ratkaisuosassa saatetaan myöntää vaihtoehtoisia asioita, kuten esimerkiksi 3 asunnon sähkö/kaasulaskut. Valmiita tekstikatkelmia on tarjolla myös perusteluille.

Oikeudellisesti perustelut jaetaan oikeusperusteluihin ja tosiasia-perusteluihin. Oikeusperustelut tarkoittavat käytännössä päätöksessä olevaa viittausta siitä, mitä lakipykälää on sovellettu. Viittaukset ovat usein lyhyitä merkintöjä, kuten seuraavassa kahdessa katkelmassa:

Esim. 4 PÄÄTÖS LAKI TOIMEENTULOTUESTA 2 § (ote toimeentulotukipäätöksestä)
Lainkohdat Asumistukilaki 1 §. (ote asumistukipäätöksestä)

Tosiasia-perusteluissa taas pitäisi tuoda esiin, mitkä juuri kyseisen yksittäistapauksen piirteet eli lain termein ”seikat ja selvitykset” ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Tekstissä pitäisi siis olla asiakkaan tilanteen kuvausta sekä punnintaa siitä, miten kyseiset tosiasiat tai selvitykset – vaikkapa lääkärintodistuksesta ilmi käyvät asiat – arvioidaan suhteessa sovellettuihin lainkohtiin. Lyhyesti sanottuna: mitkä asiat tarkkaan ottaen ovat synnä siihen,

että johtopäätöksenä on tehty kyseinen ratkaisu.

Vakiotekstiin pohjautuvan päätöksen perustelut valitaan valmiiden vaihtoehtojen maailmasta. Tällöin myös asiakkaan konkreettinen, yksilöllinen tilanne voi jäädä päätöstä lukevalle ulkopuoliselle pimentoon, kuten seuraavassa esimerkissä käy:

Esim. 5 Perustelut
Teillä ei ole oikeutta asumistukseen, koska asuntonne hallinta ei perustu asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain tarkoittamaan vuokra- tai alivuokrasuhteeseen.

Esimerkin tapauksessa päätöksessä ei ole mitään yksittäistapaukseen liittyvää tietoa. Lukija ei voi päätellä, minkälaisesta tilanteesta lienee kyse, ja mihin tietoihin päätös on pohjautunut. Kelassa virkailijalla on kuitenkin mahdollisuus täydentää päätöstä yksilöllisellä osalla, ja sellainen päätös näyttääkin avautuvan lukijalle paremmin jo varsin pienellä lisätiedolla (kursivoituna):

Esim. 6 Perustelut
Teillä ei ole oikeutta asumistukseen, koska asuntonne hallinta ei perustu asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain tarkoittamaan vuokra- tai alivuokrasuhteeseen.
Vuokrasopimuksen mukaan asunnon on vuokrannut [X] Oy.

Ensimmäinen kappaleen voi tulkita laista ammennetuksi tyyppitapaukseksi, josta on muodostettu päätösten tekemistä varten vakioteksti. Vasta yksittäistapaukseen liittyvä toinen kappale on yksilöllistä tosiasiaperustelua eli sisältää tietoa siitä, mitä on tapahtunut ja mihin tietoihin Kela on päätöksensä

pohjannut. Voisi sanoa, että yksilöity tilanteen kuvaus (yhtiö on vuokralainen) täyttää yleisemmän, abstraktin lauseen kuvaaman tilanteen (hakijan ”hallinta ei perustu vuokrasuhteeseen”). Hylkäävän päätöksen saaja voi tällöin muodostaa oman näkemyksensä siitä, oliko tilanne tulkittu oikein ja halutessaan turvautua muutoksenhakukeinoihin.

Hallintolaki edellyttää hyvää kieltä ja perusteltuja päätöksiä

Jos hallintopäätöksessä käytetään pohjana valmista vakiotekstiä, voi kysyä, kuinka paljon asiakas saa tietoa ja perusteluja juuri omasta asiastaan. Useinhan hakija on joutunut hyvinkin perusteellisesti selvittämään erilaisia henkilökohtaisia olosuhteitaan saadakseen vaikkapa asumistukea tai sairauspäivärahaa. Tällöin odotus voi olla, että jokaiseen esitettyyn asiaan myös vastataan.

Pelkän vakiotekstin pohjalta tehty teksti ei siis välttämättä vastaa lukijan odotuksiin ja tiedontarpeisiin. Se saattaa olla myös oikeudellisesti ongelmallinen. Suomen nykyinen hallintolaki tuli voimaan vuonna 2004. Lailla toteutettiin perustuslakiuudistuksen mukaiset hyvän hallinnon takeet. Lähtökohtaisesti kansalaisen pitäisi pystyä hoitamaan hallintoasiansa itsenäisesti ilman esimerkiksi juristin apua. Uutena piirteenä hallintolakiin lisättiin hyvän kielenkäytön vaatimus: viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Tyypillisinä virkakielen hankaluuksina on pidetty esimerkiksi pitkiä virkkeitä, monimutkaisia rakenteita tai termejä. Kielellisen muodon lisäksi ymmärrettävyydellä on myös toinen aspekti: vaikka kieli olisi selkeää, ym-

Hallintolaki edellyttää hyvää kieltä ja perusteltuja päätöksiä.

märtääkö vakiotekstiin perustuvan päätöksen saaja silti, miten ja miksi kyseiseen ratkaisuun on päädytty?

Hyvän hallinnon takeisiin kuuluu oikeus saada perusteltu päätös. Kuitenkin esimerkiksi Kelan omassa asiakaspalvelututkimuksessa vuonna 2011 keskimäärin joka kolmas vastaaja ilmoitti, ettei ymmärtänyt päätöksen perusteluja (Elämässä-lehti 2011). Pelkistä vakioteksteistä koostettua päätöstä voikin olla vaikea ymmärtää ja sen oikeellisuutta on vaikea arvioida: ovatko ratkaisun pohjana esimerkiksi olleet oikeat tiedot ja tapahtumat, miten kutakin asiaa on punnittu ja pitäisikö hylkäävästä päätöksestä mahdollisesti valittaa. Perustelut ovat keskeinen osa ennakkollista oikeusturvaa.

Ihannetapauksessa oikeudellisen harkinnan ja tulkinnan prosessi näkyisi kirjallisessa päätöksessä niin, että lukija näkisi selvästi, mitä seikkoja laki edellyttää tietyntapaisen ratkaisun pohjaksi ja miten juuri hänen tapauksessaan yksilöidyt tosiseikat täyttävät nämä normiehdot. Vakiotekstien käyttö on perusteltua hallinnon tehokkuuden saavuttamiseksi. Samalla on kuitenkin huolehdittava, että hylkäävä päätös sisältää tarpeeksi yksilöityä tosiasiaainesta, joka kohtaa laissa asetetut kriteerit. Tällöin päätöksen saaja voi ymmärtää saamansa päätöksen paitsi kielen tasolla, myös sen taustalla tapahtuneen ajatusprosessin.

Tämä on erityisen tärkeää juuri sosiaalietuusasioissa, jossa päätös usein koskettaa ihmisen toimeentuloa ja päätöksen saaja voi olla muutenkin vaikeassa elämäntilanteessa.

LÄHTEET

Elämässä-lehti 2/2011. Kelan asiakaslehti.

HE 72/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta.

Kuusikko-raportti 2013 = Kuuden suurimman kaupungin vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja taloudelliset tukitoimet vuonna 2013.

Laaksonen, Kaino 2011: Ymmärrettävämpiä tekstejä Kelasta. Kielikello 4/2011.

THL 2012: Toimeentulotuki 2012. Tilastoraportti. www.thl.fi/fi/tilastot

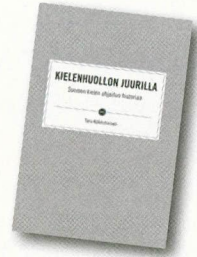
Tiililä Ulla 2010: Kielipolitiikka – tietoisten ja tahattomien toimien summa. Julkishallinnon kielii vaatimusten ristipaineissa. Teoksessa Hanna Lappalainen & Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (toim.) Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan. SKS, Helsinki s. 158–175.

www.kela.fi = <http://www.kela.fi/kela-kielen-lyhyt-oppimaara>.

Ulla Tiililä työskentelee Kotimaisten kielten keskuksessa ja Vappu Verronen Helsingin yliopistossa.

Taru Kolehmainen

Kielenhuollon juurilla

Tarkastelen kirjassani *Kielenhuollon juurilla* suomen kielen huollon ohjeiden syntyvaiheita, kuten milloin jostakin ohjeesta on päätetty ja millä perustein. Seuraan myös ohjeiden myöhempiä vaiheita. Yksittäisten ohjeiden selvitysten ohella käsittelen ohjeista päättäneiden kielilautakuntien sekä kielitoimiston, Kielikellon ja kielineuvonnan sekä kielioppaiden historiaa. Teoksen alussa on pari yleisartikkelia, joissa esittelen suomen kielen huollon periaatteita ja niiden yhteyttä kansainvälisiin kielenohjailun aatteisiin. Kirjan liitteinä ovat kielilautakuntien tärkeimmät päätökset.

Keskeinen aineistoni on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kielivaliokunnan kokouspöytäkirjat vuosilta 1928–1947. Siltä ajalta on peräisin kielenhuollon keskeinen normisto, joskin monet ohjeet ovat muotoutuneet jo ennen kielenhuolto-organisaatiota 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa. On myös ohjeita, jotka eivät perustu mihinkään päätöksiin vaan ovat yleistyneet vaikkapa yksittäisten kielioppien ja -oppaiden välityksellä. Myös suuren yleisön mielipide on saattanut vaikuttaa päätökseen jostakin kie-

lenkäytön ohjeesta. Näitä erilaisia lähtökoh-
tia ja perusteita esittelen yksittäisten ohjeiden
artikkeleissa.

Kirjani, niin kuin tutkimukset yleensäkin, on lähtenyt liikkeelle kysymyksestä ”miksi?”. Näitä miksi-kysymyksiä on tullut esiin etenkin Kielitoimiston puhelinneuvonnassa, jonka kielikysymyksiin olen Kielitoimiston pitkäaikaisena työntekijänä ollut usein vastaamassa. Vaikka suomen kielen huollon normisto on viime vuosikymmeninä ollut jo varsin vakiintunutta, voidaan silti yksittäistapauksissa edelleen oikeutetusti kysyä, onko aikoinaan tehty päätös ehdottomasti paras vai olisiko toisenkinlainen päätös ollut mahdollinen.

Hyvä esimerkki sellaisesta päätöksestä on kielten nimet, jotka tosin on ohjeistettu kirjoittamaan erilleen (*suomen kieli*) viimeistään 1950-luvulta lähtien mutta joita edelleen näkee kirjoitettavan yleisesti myös yhteen (*suomenkieli*). Miksi ohje ei ole vielä kukaan, kaikesta opetuksesta huolimatta, mennyt kunnolla läpi? Millä kielellisellä perusteella aikoinaan päädyttiin erilleen kirjoittamisen ohjeeseen? Koska ohjeesta päätettiin? Ketkä sen tekivät? Näistä neuvonnassa esitetyistä tiukoista kysy-

myksistä lähti aikoinaan halu selvittää asiaa ja sittemmin ensimmäinen juttu kirjaani.

Selvitys vei 1900-luvun alkuun. Kävi ilmi, että silloiset pätevät kielimiehet olivat vahvasti eri mieltä siitä, pitäisikö kielten nimet kirjoittaa yhteen vai erikseen. Mitään selvää kielellistä perustetta kummankaan vaihtoehdon puolesta ei ollut, ja erilleen kirjoittamisen ohje pääsi voitolle lähinnä siksi, että kaksi vahvaa oikeakielisyyden vaikuttajaa, E. N. Setälä kieliopissaan ja myöhemmin E. A. Saarimaa Kielenoppaassaan, esittivät niin. Silti voi vieläkin kysyä, eikö joissain yksittäistapauksissa olisi ainakin hahmotussyistä etua yhteen kirjoittamisesta, esimerkiksi Ruot-sin *suomenkieli*.

Myös kirjani juttu *haltijan j:*stä, kun sanalla tarkoitetaan mytologista olentoa, lähti kielineuvonnassa esitetystä ihmettelystä: eikö *vedenhaltia* Ahti pitäisi kielen keinoin erottaa vaikkapa tilan *haltijasta*? Selvitys vei kauas 1800–1900-luvun vaihteeseen ja kielimieheen nimeltä E. A. Tunkelo, joka suositti *haltijan* merkityksestä riippumatonta yksimuotoisuutta jo silloin ja puolusti kantaansa vahvasti myöhemminkin mm. Virittäjässä (Kotikielen Seuran tiedotuslehti), kun *haltian* kirjoittamisesta aika ajoin kysyttiin. Vielä 1930-luvun loppupuolella, kun tekeillä olleen Nykysuomen sanakirjan toimituskunta halusi erottaa *haltijan* ja *haltian* eri merkitykset, Tunkelo kielivaliokunnan jäsenenä vaikutti voimakkaasti entisen *haltija*-linjan säilyttämiseen. Mutta kuinka olakaan! Pari vuotta sitten (2013) syntyi niin kiiwas yleisökeskustelu satuolentoa tarkoittavan *haltian* puolesta, että suomen kielen lautakunnan piti ottaa asia käsittelyyn, ja niin se päätti muuttaa yli sata vuotta vallalla ollutta ohjetta. Jonkin kieliohjeen matka voi siis olla todella pitkä!

Muita pitkään sorvattuja kieliohjeita voisi kirjastani mainita *-taa*-loppuisten verbi- en *i:n* (*kehottaa* vai *kehoittaa*?) kirjoittamisen,

jonka vakiinnuttamiseen meni sata vuotta, ja yhtä kauan kestäneen (ja edelleen jatkuvan) väittelyn eteläpuolisen sukukansamme nimestä (*Viro* vai *Eesti*?) tai vaikkapa *kehon* ja *ruumiin* taistelun 1940-luvulta lähtien. Tähän sarjaan kuuluu ehdottomasti myös ohje *alkaa*-verbin jälkeisen verbin muodosta, jossa kielenhuollon ohjeena on ollut yli sata vuotta *alkaa tehdä*, *alkaa laulaa* jne., vaikka puhekielessä ja etenkin tietyillä murrealueilla on ilmaus *alkaa tekemään* jne. ollut tavallisempi. (Tosin *ruveta*-verbi on murteissa kaikkiaan paljon yleisempi kuin *alkaa*-verbi.) Vuosikymmenten mittaan on ohjeen *alkaa tehdä* yksimuotoisuuden perustetta kyselytyn yleisökeskusteluissa kuin muutaman kerran kielilautakunnassakin, kunnes suomen kielen lautakunta teki uuden, pommin tavoin vaikuttaneen päätöksen, jossa *alkaa tekemään* nostettiin salonkikelpoiseksi ilmaukseksi *alkaa tehdä* -muodon rinnalle. Päätös tehtiin tämän vuoden (2014) alussa ja ehti juuri ja juuri mukaan tähän kirjaan.

Edellä on esimerkkejä siitä, miten kielilautakuntien asiantuntijajäsenten lisäksi myös suuri yleisö on vaikuttanut jonkin kieliohjeen muotoutumiseen. Kielenhuollon historian tutkimuksessani onkin tullut usein ilmi, miten aktiivisesti kielenkäyttäjäkunta on etenkin 1900-luvulla reagoinut kieliohjeista päättämiseen. Kieli on yhteinen asia, ja sen saattaminen yhä toimivammaksi ja selkeämmäksi kuuluu kaikille. Toiveeni on, että tämän kirjan artikkelit antavat uuden, innostavan näkökulman kielenkäyttöön ja sen huoltoon. ☞

Kirjoittaja on toiminut kielenhuoltajana Kotimaisten kielten keskuksessa.

Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa. Ilmestynyt syyskuussa 2014.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomi 2014.

Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 174.

Juhani Niemi

Aleksis Kiven teokset julkaistaan kriittisinä editioina

Kriittisiksi editioiksi kutsutaan alkupe-
räisiin lähteisiin pohjautuvia julkaisuja,
jotka koostuvat tarkoin kriteerein va-
likoidusta ja toimitetusta tekstistä sekä sitä
täydentävistä kommentaareista. Tällaisten
editioiden kommentaarit ja artikkelit valotta-
vat yksittäisen teoksen julkaisuhistoriaa, vas-
taanottoa, tutkimustraditiota sekä laji- ja kie-
lipiirteitä. Yksityiskohtaisemmin toimitteissa
selitetään esimerkiksi erilaisia tekstivariantte-
ja ja kaunokirjallisia viittauksia sekä sanojen
ja käsitteiden merkityksiä.

2000-luvulla paine suomalaisen kirjalli-
suuden kriittisten editioiden toimittamiseen
on kasvanut, sillä vanhojen klassikoiden kie-
li ja kulttuuritausta alkavat olla nykylukijalle
vieraita. Kirjallisuuden kriittiset editiot ovat
siten alan harrastajia palvelevaa perustutki-
musta.

Muulla maailmassa kriittisillä editioilla

on vakiintunut asema tutkimuksen ja ope-
tuksen piirissä. Myös Pohjoismaissa teksti-
kriittisillä editioilla on pitkät perinteet: aja-
tellaanpa vain C. J. L. Almqvistin, August
Strindbergin ja Selma Lagerlöfin teoksia seli-
tettyinä laitoksina Ruotsissa tai Søren Kierke-
gaardin ja Henrik Ibsenin teoksia Tanskassa
ja Norjassa.

Suomalaisen kirjallisuuden tekstikriittis-
ten editioiden klassikkona voidaan pitää J. L.
Runebergin koottujen teosten laitosta ruot-
sin kielellä (*Samlade skrifter av Johan Ludvig
Runeberg*, 1933–2005). Kun se oli saatu val-
miiksi, Svenska litteratursällskapet i Finland
on keskittynyt Zacharias Topeliuksen tuo-
tannon julkaisemiseen kriittisinä laitoksina.
Hankkeen innovatiivisuuteen kuuluu, että
valmiit tulokset – eri teokset ja julkaisematto-
mat käsikirjoitukset selityksineen – siirretään
myös sähköiseen muotoon käyttökelpoisin

hakuominaisuuksiin. Teosten tutkijoille tämä tarjoaa erinomaisia mahdollisuuksia nopeaan tiedonhakuun. Kymmenkunta vuotta sitten Suomalaisen Kirjallisuuden Seura rupesi kehittämään uudenlaisia konsepteja kriittisten editioiden toimittamiseksi suomenkielisestä kirjallisuudesta. Laajapohjaisen keskustelun tuloksena seura nimitti eri yliopistojen edustajista koostuvan toimituskunnan vuoden 2006 alusta laatimaan ohjelmaa editioiden toteuttamiseksi. Toimituskunta muuttui myöhemmin toimitusneuvostoksi ja samalla asetettiin pienimuotoisempi ja paremmin resursein työskentelevä varsinainen toimituskunta laatimaan editioita. Toimitus on nyt tehnyt työtään kuusi vuotta ja saanut valmiiksi kolme editiota Aleksis Kiven tuotannosta. Hankkeeseen on hyväksytty myös jatkosuunnitelma Minna Canthin koottujen teosten toimittamiseksi samoin periaattein.

Aleksis Kivi pioneeriprojektina

Aleksis Kiven tuotannosta valittiin pilottihankkeeksi *Nummisuutarit*-komedia, joka on kirjailijan draamoista esitetyn teos. Kriittinen editio siitä valmistui painettuna 2010 ja avoimena digitaaliversiona 2011. Seuraavaksi saatiin vuosien 2012 ja 2013 vaihteessa editio Kiven kirjeistä, ja syksyllä 2014 on tullut kriittinen laitos *Kullervosta*, Kiven esikoisteoksesta. Seuraavaksi ohjelmassa ovat julkaisut kolmesta lyhyestä komediasta (*Kihlaus*, *Leo ja Liina*, *Selman juonet*) sekä farssista *Olviretki Schleusingenissä*. Noin kymmenen vuoden mittaiseksi kaavailtu projekti huipentuu editioon Kiven pääteoksesta *Seitsemän veljestä*.

Kiven kaksoisdebyyttistä – *Kullervon* ja *Nummisuutarien* ensijulkaisusta – on tullut syksyllä 2014 kuluneeksi 150 vuotta. Nämä näytelmät ovat edelleen luku- ja esityskelpoisia, joskin niiden kielellinen maailma vaatii lukijalta ja katsojalta tarkkaavaisuutta, koska kirjailija käyttää niin rikasta ilmaisullista rekisteriä. Sen ymmärtämiseksi kriittiset editiot

vastaavat tarpeeseen päästä lähelle alkuperäistä Kiveä ja samalla sitä yleisöä, jolle kirjailija ensi kädessä loi mestariteoksensa.

Esimerkiksi Kiven teosten editioista otan kirjeiden julkaisun, jota olen itse ollut laatimassa sen päätoimittajana. Kiven kirjeitä on ilmestynyt kootuissa teoksissa ennenkin selitettyinä pääosin V. Tarkiaisen tutkimustyöhön pohjautuen. Mitä uutta ja millaista lisäarvoa kriittinen editio tuo tähän perinteeseen? Vastausta hahmotellessa aluksi joitakin havaintoja siitä, mitä kirjeet kertovat kirjailijan persoonallisuudesta. Kirjeiden perusteella ei voida puhua vain yhdenlaisesta Kivestä. Julkaistusta editiosta käy ilmi, että hän kirjoittaa hyvin avoimielisesti monenlaisista aihepiireistä. Kuten Kiven kaunokirjallisesta tuotannosta on pääteltävissä, hän oli tarkkanäköinen ihmistuntija. Shakespearelaisessa mielessä Kivi liikkui elämän ilmiöiden havainnoitsijana vakavan ja koomisen koko asteikolla. Kirjeiden koskettamista aihepiireistä monet, erityisesti suhteet ylioppilastovereihin ja kirjallisiin vaikuttajiin, oletukset rakkauksista, rahahuolet sekä sairaushistoria, ovat olleet vahvasti esillä Kiven elämänhistoriaa koskevassa kirjoittelussa – siitäkin huolimatta, että kirjeet ja muu lähdeaineisto antavat aiheista vain suppeasti tietoa.

Aleksis Kiven elämän ja tuotannon aineksesta on mahdollista kirjoittaa lukemattomia erilaisia tarinoita. Niiden kautta kirjailija on joutunut myyttien muodostumisen kohteeksi, eräänlaiseksi tyyppitapaukseksi romanttisesta nerosta, joka ajautui elämässään sivuraitteelle, koska koki tehtäväkseen vain kirjoittaa.

Kirjeiden, velkakirjojen tai parin piirustuksen ohella Kiveltä ei ole jäänyt jälkimaailmalle muita henkilökohtaisia dokumentteja: hän ei pitänyt päiväkirjaa tai kirjannut omaelämäkerrallisia muistiinpanoja esimerkiksi Topeliuksen tapaan. Hannes Sihvo on korostanut, että Kiven kirjeitä voi tarkastella

yhtenä tekstinä, jossain mielessä elämäkertana, ”autobiografiana”. Samalla kirjeissä on havaittavissa kaikille taiteilijaelämäkertoille tyypillistä tematiikkaa. Se mikä näyttää kirjeenvaihdossa vain Kivelle ominaiselta, voidaan osaltaan yleistää koko aikakauden puhetoivoille luonteenomaiseksi.

Kirje-edition rakenteesta ja sisällöstä

Itse kirjeet kommentaareineen ja ruotsinkielisten kirjeiden suomennoksineen käsittävät noin puolet editiosta. Toinen puoli koostuu laajoista tausta-artikkeleista ja erilaisista liitteistä koskien kirjeiden tekstierostumia, tietoja kirjeissä mainituista henkilöistä ja kartoista, jotka sisältävät ikään kuin pätkänäkuvassa faktaa siitä, missä kaikkialla Kivi elämänsä aikana liikkui. Nämä kartat ovat alun perin Esko Rahikaisen laatimia, ja ne on julkaistu uusimman tutkimustiedon perusteella täydennettyinä ja ajantasaistettuna.

Onko niteeseen saatu ennen tuntemattomia tietoja Kiven elämästä – syntyperästä, sairauksista tai kuolinsyistä? Tai onko löydetty uusia dokumentteja? Vastauksen voi kiteyttää seuraavasti: editioon ei sisälly mitään sensaatioita. Kuumissa kysymyksissä kirjailijan taudeista tai mahdollisesta aatelistaustasta toimitte edustaa neutraalia kantaa: vain tosiasiat on kirjattu kommentaareihin.

Uusia kirjeitäkään ei Kiven jäljiltä ole löydetty, vaikka niitä onkin metsästetty. Verrattuna vanhoihin kirjejulkaisuihin uutta editiossa ovat kolme Kiven saamaa kirjettä. Niistä yksi – Robert Svanströmin viesti vuodelta 1858 – on säilynyt vain valokopiona. Ei ole varmaa tietoa siitä, että kirje olisi välitynyt kirjailijan käsiin.

Aleksis Kiven kriittisten editioiden toimittamiselle on ollut hyödyksi, että Kansalliskirjaston kokoama Historiallinen sanomalehtikirjasto hyvine hakuominaisuuksineen on ollut käytettävissä. Sen avulla ja ristiin lukemalla ajan muita lähteitä on pystytty

entistä tarkemmin ajoittamaan Kiven kirjeitä. Lisäksi on löydetty useitakin mainintoja Kiven näytelmien ensiesityksistä eri puolilla Suomea, muun muassa *Kihlauksen*, *Kullervon* ja *Yön ja päivän* osalta. Kiinnostus Kiven teksteihin aikalaisten keskuudessa on siten uusimman tiedon perusteella laajempaa kuin aiemmassa tutkimuksessa on oletettu.

Vaikka merkittäviä kirjelöytöjä ei olekaan, voi silti väittää, että tähän mennessä ei yhteen niteeseen ole pakattu yhtä paljon tietoa Aleksis Kivestä kuin kirje-editioon sisältyy. Kirjeiden kommentoitu ja tekstikriittinen editio tuo kirjailijan lähemmäksi lukijaa kuin koskaan aiemmin. Taustaselvityksineen kirjeet tarjoavat ensi käden tietoa Kiven kasvusta kirjailijaksi ja valaisevat hänen elämänsä kiinto- ja kipupisteitä osana suomalaisen yhteiskunnan kehitystä 1850-luvulta 1870-luvulle.

Kivi kaksikielisenä kirjailijana

Kivi tulee lähemmäksi nykylukijaa myös ruotsin kielellä, kun editioon on saatu Juhani Lindholmin tuoreet suomennoukset Kiven toisella kotimaisella kirjoittamista viesteistä. Ruotsinkielisiä Kiven kirjeistä on joka kolmas yhteensä 70 säilyneestä viestistä. Kivihän oli käytännössä täysin kaksikielinen kirjailija. *Nummisuutareita* Kivi luonnosteli alun perin ruotsiksi työnimellä *Bröllopdansen*, mutta fennomaanit painostivat häntä kirjoittamaan suomeksi eli äidinkielellään. Kivi teki työtä käskettyä ja loi nopeassa tahdissa perustan niin suomenkieliselle romaanille kuin draamallekin. Runoilijana hän oli outo lintu ajasaan, mutta jälkimaailma on sitäkin paremmin ymmärtänyt hänen omaperäistä lyyristä tuotantoaan.

Kirjeissään Kivi näyttää hallitsevan ruotsin kielen erinomaisesti. Hänen sanavarastonsa on laaja, ja kirjeiden tyyli vaihtelee sen mukaan, kuka on kirjeiden vastaanottaja. Kiven, kuten monien hänen aikaistensa ruotsin kielessä, on piirteitä, joita tuona aikana

ei tavattu Ruotsissa. Monet niistä ovat edelleen tyypillisiä suomenruotsille. Tällaisia ovat muutamat arkaismit, jotkut rakenteet ja sanat, varsinkin yhdyssanat sekä tietyt sanajärjestykset. Näillä on usein vastineensa suomen kielessä.

Ottaessaan käyttöön suomenkielisissä kirjeissään ruotsinkielisiä ilmauksia Kivi toimi samalla tavalla kuin kaksikieliset puhujat ympäri maailmaa. He ammentavat resursseja

molemmista kielistä ja valitsevat niistä sopivimman ilmaisun. Kun kirjeiden vastaanottajat olivat samalla tavalla kaksikielisiä kuin Kivi itse, tulkintavaikeuksia ei ollut. ✎

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston Suomen kirjallisuuden professori emeritus. Hän on kuulunut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kriittisten editioiden toimituskuntaan vuodesta 2010 lähtien.

Matti Lautkoski palkittu

Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta on perustanut vähemmistöpalkinnon suomen kielen edistämiseksi. Palkinto perustettiin valtuuskunnan edesmenneen puheenjohtajan Markku Peuran muistoksi. Palkinnon sai 2.12. Örebron kielikoulun perustaja Matti Lautkoski.

Uudissanaterveisiä Kielitoimistosta

Nyt on kerrottavana iloinen uutinen: aiemmin maksullinen Kielitoimiston sanakirja on tästedes kaikkien vapaasti luettavissa osoitteessa www.kielitoimistonsanakirja.fi. Sanakirjaan on lisätty noin viisisataa uutta hakusanaa edellisen sähköisen version (2012) ilmestymisen jälkeen. Uusia sanoja ovat mm.

evakkopäiväkoti päiväkotia, jota käytetään väistötilana, kun omaa päiväkotia korjataan

jurttakoulu Helsingin Steiner-koulun pihalle pystytetty paimentolaismaja eli jurtta, jota käytetään koululuokkien väistötilana

kissakahvila kahvila, jossa on kissoja; niiden läsnäolo mm. mahdollistaa kissojen kanssa seurustelun niillekin, joilla ei ole omaa lemmikkiä

kivijalkakauppa rakennuksen kivijalassa tai pohjakerroksessa sijaitseva pienehkö liikehuoneisto; sanaa on alettu käyttää myös uudessa merkityksessä muistakin kauppaliikkeistä ja jopa tavarataloista verkkokaupan vastakohtana

konttikoti tavarankuljetuskontista muokattu asunto

monitilatoimisto työtila, jossa on erilaisia työskentelyalueita

pulistuminen olutravintoloiden liisääntyminen ja muiden palveluiden

hashtag ja *joukkorahoitus*. Sanakirjaa päivitetessä käytetään Kotuksen nykysoimen sanatietokantaa, jota täydennetään jatkuvasti. Kyseisestä arkistosta on poimittu myös seuraavat sanat, joista jotkin ehkä pääsevät sanakirjan tuleviin versioihin.

väheneminen, minkä on sanottu leimaavan tiettyjä asuinalueita
rengashotelli autonrenkaille tarkoitettu säilytyspaikka

uusloft uudisrakennuksen loft-asunto (eli avara ja korkea asunto); loft-asuntoja on alun perin rakennettu tehdas- ym. rakennuksiin

vetäytymishuone avokonttoreiden yhteydessä oleva huone, jota voi käyttää esimerkiksi puhelimesta puhumiseen tai erityistä keskittymistä vaativaan työhön

Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivuilla (www.kotus.fi) julkaistaan aina kuukauden lopussa Kuukauden sana sekä vuoden alussa valikoima poimintoja edellisen vuoden sanoista.

Riitta Eronen

Kirjoittaja on Kotimaisten kielten keskuksen erityisasiantuntija.

Suomi työssä

Suomi työssä -sarjassamme on tällä kertaa vuorossa Nina Uddin, joka on juuri palkittu vuoden 2014 Arjen sankarina.

Kuka olet?

Nimeni on Nina Uddin.

Mitä teet työksesi?

Lyhyt vastaus on, että olen kääntäjä. Viime vuosina olen kuitenkin päässyt ”harrastuksissani” sellaiselle tasolle, että saatan nykyään lisätä titteliini pari muutakin ammattisanaa: kääntäjä-kirjoittaja-valokuvaaja. Vielä hiljattain litanian perään saattoi liittää myös ravintolanomistajan, mutta se onkin jo ihan toinen juttu.

Lukion ja yliopiston välisen kesän olin ehtinyt viettää kesätöissä Tukholmassa. Ihastuin kaupunkiin ja löysin rakkauden. Mies seurasi lopulta perässäni Suomeen, mutta Tukholma oli kuitenkin meidän kaupunkimme, joten heti valmistuttuani vuonna 1996 suuntasimme Ruotsiin.

Ensimmäisen varsinaisen työpaikkani

sain eräästä suurlähetystöstä, jossa kaivattiin kaikista pohjoismaisista kielistä englantiin kääntävää kääntäjää. Suomalaisena ja ruotsia opiskelleena olin siis kieltämättä etulyöntiasemassa. Norjaa ja tanskaa en ollut koskaan opiskellut, mutta työtä tehdessäni huomasin, ettei niiden ymmärtäminen ollut lainkaan ylivoimaista ainakaan luettuna. Tämän oivalluksen myötä olen jatkossakin pystynyt kääntämään norjasta ja tanskasta suomeen, mikä on osoittautunut suhteellisen harvinaisena kieliyhdistelmänä hyväksi kilpailuvaltiksi.

Suurlähetystössä viihdyin kolmisen vuotta esikoisen syntymään asti. Äitiysloman aikana en malttanut olla toimeettomana, vaan tein freelancekäännöksiä toimistoille, joille olin jo aiemmin tehnyt pieniä lisätöitä iltaisin ja viikonloppuisin. Kun olisi ollut aika palata työpaikalle, muita töitä riitti siinä määrin, että päätin jättäytyä omilleni yrittäjä-kääntäjäksi. Niille 15 vuoden takaisille ensimmäisille asiakkaille teen töitä edelleen ja matkan varrella on tullut mukaan muita vakiasiakkaita

Kuvassa vuoden 2014 Arjen Sankari.

– enimmäkseen käännöstoimistoja, mutta myös suoria asiakkaita. Työtä on riittänyt kaikkina näinä vuosina.

Mikä koulutus sinulla on työhösi?

Kielet ja kirjoittaminen kiinnostivat jo lap-suudessa, jonka vietin Forssassa. Niinpä opiskelupaikkaa miettiessäni oli oikeastaan vain kaksi vaihtoehtoa – kääntäminen tai tiedotusoppi. Päädyin lukemaan englannin kääntämistä Turun yliopistoon 1990-luvun alkuvuosina. Sivuaineena oli ruotsin lisäksi tiedotusoppi.

Kuinka käytät suomea työssäsi?

Suomen kieli on ehdottomasti tärkein työvälineeni, koska teen käännöksiä melkein pelkäästään suomeen päin. Se tuntuu edelleen omimmalta ja vahvimmalta kieleltä, mihin vaikuttaa myös se, että se on työkielen lisäksi arjen tärkein kieli lasten kanssa sekä suomalaisyhteisöissä niin tosielämässä kuin netissäkin. Ruotsi on oikeastaan vasta kolmoskieleni, sillä englanti on päivittäinen puhekieli

mieheni kanssa. Miehen äidinkieli bengali kuuluu myös perheemme kielivalikoimaan ja on oman kielitaitoni eksoottinen lisä.

Kuinka ylläpidät suomen kielen taitoa?

Suomen kielen taidon ylläpitäminen on tietenkin kääntäjänä ehdottoman tärkeää. Nykyilmaisuista uskon pysyväni hyvinkin ajan tasalla juuri mainitsemini suomalaisyhte-yksien kautta, erityisesti netissä. Suomalaisia uutisia tulee luettua verkosta ja romaanejakini luen. Uusimmat tekniset termit päivittyvät luonnollisella tavalla omia käännöstöitä tehdessä, varsinkin omiksi erityisaloiksi muodostuneiden alojen osalta.

En ole koskaan katunut päätöstäni ryhtyä oman itseni pomoksi enkä vaihtaisi pois sen mukanaan tuomaa vapautta. Se vapaus on antanut myös mahdollisuuden kehittää itseäni valokuvaajana ja kirjoittajana niin, että saan nyt tehdä entistäkin enemmän sellaisia asioita, joista itse nautin. ✍️

Mobbinki, kränkninki ja diskrimineerinki

Mie olen ennenki ottanu ylös uusitten sanoitten käyttöä ja ongelmia meänkielessä ja tässä tullee joitaki sanoja koulun mailmasta. Monet opettajat moittivat ette heilä mennee yhä enämpi aikaa dokumenttasuuhniin ja koulussa puhuthaan paljon sanoista ko *värdegrund* ja *diskriminering*.

Mutta mikäs värdegrund oon meänkielälä? Diskriminering oon diskrimineerinki elikkä syrjintä mutta kunkas sen ensimmäisen sanan, *värdegrund*, sannoo ja kirjottaa? Onkos se arvopohja, väärtekrynti vain joku muu?

Ja kunkas sanat *mobbing*, *kränkning* ja *trakasserier* sanothaan ja kirjothaan meänkielälä? Tartteekos niitä ollenkhaan tietääkhään?

Mie tiän ette mobbaaminen oon ette kiusata, mutta onkos se kylliksi voimakas sana? Ette kuttua *mobbing* sanala *kiusaaminen* tuntuu niin liepeältä. Siiheen tuntuu vaativan vielä voimakhaaman sanan. Piiaain siinä oon paras käyttää sanna mobbinki elikkä moppink.

Mutta sitten tavvaus? Jos kirjottaa sanan kahela b:lä, *mobbaus*, niin se tuntuu aika sopevalta silhmään ja jos kirjottaa kahela p:lä, *moppaus*, niin sanan mennee sekottaa kluu-

tuamisen kansa. Se hään oon kansa moppausta.

Samala laila loukkaaminen elikkä häpäseminen ei ole yhtä lujat sanat ko kränkninki. Pitäskos sitä sentähengi käyttää *kränkkaamista*?

Ja mikäs *trakasserier* oon? Onkos se ahistelu? Meänkielinen tietää ette ko henkea ahistaa niin se oon hankala hengittää. Eikos tähään ole parempaa sanna ko ahistelu? Piiaain se oon trakaseeraus.

Mobbing – sana oon englantinkieltä ja merkittee suunile ette tehä väkivaltaa joukossa eikä siiheen ole oikein hyvää ruottalaista sannaakhaan. Sana oon sinänsä lainattu englantinkielestä ja se oon jo niin pitkhään ollu meilä ette met käytämä sitä aivanko omana.

Mikäs mobbinki oon? Professori Dan Olweus definieeraa tämän näin ruottinkielellä. Se oon ”ovälkommen, uppsätlig, aggressiv handling, i syfte att sära eller göra illa och oftast med en viss regelbundenhet”.

Mobbinki saattaa siis merkitä niin pikkukiusaamista ko suuria agresiiviä joukkoattakkia. Nämät tapahtumat saattavat olla niin fyysisiä ko verpaalia ja net saattavat

kansa olla siinä mielessä ette loukata jonku omasuutta elikkä siinä mielessä ette isuleerata jotaki henkilöä. Mobbinki tapahtuu kansa useasti, jatkuvalla syötölä.

Suora mobbaus saattaa olla lyömistä, potkimista, pilkkasanoitten käyttämisestä elikkä ilkeitä komentaaria ja uhkauksia.

Epäsuora mobbaus saattaa olla ette pilata jonku maihneen ilkeilä huhuila, ette kattoo jotaki kolosti, hylkeä ja isuleeramalla toisen elikkä ette sitä lossaa ette sitä ei huomaa kysheessä olevaa henkilöä. Tässä saattaa olla kyse niin isoista ko pikkusista kiusaamisista, vaikka sitä näkkee ette toinen pittää ilkeännä.

Mobbinki oon kuitenkin semmosta mitä tapahtuu kohta joka paikassa mailmaa. Ruotissa räknäthään ette suunile kaheksan prosenttia oppilhaista oon kokehneet mobbausta joskus. Tämä merkittee ette semmosessa koulussa jossako oon kolmisensattaa oppilasta, oon suunile 21 oppilasta mobattua joskus, ja kuus oppilasta vakituisesti.

Nämät numeromäärät tulevat Kouluviraston tutkimuksesta vuelta 2008-2010 jonka hallitus anto tutkiaryhmän tehä.

Se oon hurja numeromäärä oppilhaita joittenko elämät menevät pilhaan. Ja vaikka

Ruotti mennee etukeulassa mailmassa, ette topata tämmöstä, niin se oon sentähengi aivan liian suuri määrä.

Mie luin kerran yhestä opettajasta Ameriikassa joka halusi opettaa oppilhaile mikä mobbaus oon. Se teki seuraavalla tavala.

Se anto joka oppilhaale plaavin ja käski niitten krytytä plaavin kokhoon, polkea sitä laattialla, lyä sitä ja vaikka sylkeäkki siiheen. Mutta plaavia ei saanu repiä.

Sitten se käski oppilhaitten ottaa plaavin ylös ja silittää ulos sen ja kattoo kunka likaseksi se oli tullu ja kunka paljon arpia ja merkkiä siiheen oli karttunu.

Viimiseksi se käski lapsitten pyytää plaavilta antheeksi.

Mikäs tarkotus sillä oli? Joo tämä opettaja selitti oppilhaile ette net merkit mikkä olit tulheet plaahviin ei mene koskhaan pois. Net oon semmosia merkkiä, arpia, mikkä saattavat jääjä jos sitä oon tlyly toisile, tahalensa. Mobbarit jättävät semmosia arpia heän uhuriin. Eikä net arvit lähe koskhaan pois vaikka sitä pyytää antheeksikki.

Kyllä mie tykkään ette mobbaukselle tarttee pareman sanan ko kiusta. ✍

Onkos linnuilaki eri kieliä?

Mie muistan ette mie olin kauhean hämmästynny, ko mie ensimmäisen kerran sain kuula kunka koirat ääntävät Suomessa, ette net ei sanokhaan voff, voff niinku ruottalaiset koirat. Net sanovat hau, hau. Ja jälemin mie sain kuula ette koirat ja muut elukat ääntävät erhiin laihiin melkein joka maassa. Se ei merkitte ette niiten ääntäminen oon erilaista maasta maahaan, ette koirat esimerkiksi haukkuvat franskankielelä elikkä ruottinkielelä, se merkittee vain sen ette met sanoma niitä ääniä erilä laila.

Meänkielisillä koirila oon muuten monta ääntä ja joskus net ulvovat, inuvat, vinkuvat elikkä vaikka haukkuvatki. Ja niile sanothaan ”tjöh” ko haluthaan ette net tulevat.

Mutta kunkas sitä sannaoo ette linnut ääntävät? Semmonen kysymys meile tuli tänä syksynä Kieliohjelmahan ja se oli tosihaan intresantti kysymys.

Ohjelman aikana met hoksasimma kansa ette se ei ollu aivan ittesthään selvä ette met puhuima samoista linnuista. Met kuttuma lintuja erilä nimilä. Mutta sen asian met otama ylös joskus toisti.

Tässä seuraa luettelu linnuista ja niitten äänistä.

Kana kaakottaa, kotkottaa

Kukko kiikaa, kiekuu

Harakka nauraa, krähestää, rähisee, räkättää, krähisee

Korppi klonkuttaa, klunkuttaa, ronkkuu ja lunkuttaa (kronk ja klunk)

Vares kraakuu, raakuu, vaakuu, räköttää

Joukhainen huutaa, joikuu, joikaa

Kaakkuri uihkaa, uikuttaa, joikuu.

Hanhi kakattaa (ka-ka)

Kurki huutaa, töröyttellee, tötteröittää

Luhtakana vetelee, gyk-gyk-gyk

Naurulokki nauraa (kekeke)

Viklo viklottaa

Kuikka kuikoo, kuuikkoo

Kulvi, kuovi huutaa (kuovi, yyyvi)

Talitienen vitisee, vihertää, visertää (titityy elikkä tity tai)

Pääskysen laulaa, vitisee

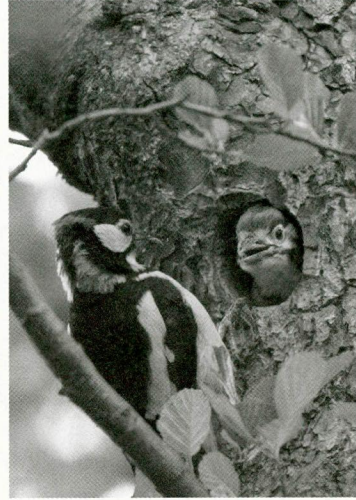
Räkättirastas räköttää, räkättää

Käki kukkuu

Ruokokerttunen prätisee, rätisee

Korppi Foto: Daniel Grönjord

Tikka Foto: Daniel Grönjord

Tiltalti tiputtellee (tilt talt talt tilt tylt tilt talt)

Närhi krähöttää (krääh)

Paijulintu viheltellee

Kirjoseippo tsirittää (tsiro-tsiro-tsipp-tsipp, tsiro-tsipp-tsiro)

Ruisräikkä räkkiä

Kyyhkynen du-duuattaa, pulputtaa

Tikka tikittää

Riekkö riekkoo, riekkuu, pekottaa, päköttää

Teiri hulistaa ja pulputtaa

Koppelo pulputtaa, kokottaa

Metto roukoo, kokottaa kotkottaa, okottaa

Ukkometto hijjoo ja knaksuttaa

Piuhaukka piuvaa

Helmipöllö pluputtaa, puputtaa (pu-pu-pu, pu pu pu)

Lapinpöllö huuhuttaa (huh-huh-huh)

Suopöllö puputtaa (pu pu pu)

Hiiripöllö pulisee (ululululu)

Huuhkaja huuhuttaa, huutaa (huu-uu, huu-uu)

Tunturipöllö huualee (hoo, aoo)

Niitä on paljon lintuja ja elukoita jotka on saahneet nimensä heän äänitten jälkhiin. Meänkielessä on semmosia lintunimityksiä esimerkiksi *kuikka*, *kukko*, *räkättirastas*, *tikka*, *riekko*, *huuhkaja* ja *kuovi*.

Semmosta sanothaan onomatopueettiseksi elikkä *onomatopoeettiseksi* (kreik. *Onomatopoesis*) ja se merkittee ääntämuistuttavaa elikkä matkivvaa sanna elikkä sanontaa. Sana joka on onomatopueettinen ei tartte sinänsä tarkoita mithään.

Muita ääniesimerkkiä jotka on onomatopueettisia on *ammua*, *haukkua*, *kukkuamista*, *sihisemistä* jos puhuu elukoitten äänistä.

Linnuila saattaa tietenki olla monta eri ääntä aivan sen jälkhiin mistä tilantheesta on kysysmys. Jos lintu hakkee paartneria niin se laulaa kauhniisti ja jos sitä uhkaa vaara elikkä jos se kuttuu omia poikia niin se ääntää erhiin laihiin.

Ja niinku monesti muuloistenki näissä äänniämatkivissa sanoissa on varianttia ja varieteettiä.

kortfattat om innehållet

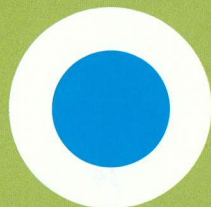
- 3 Chefredaktörens spalt.
- 4 Sonja Dahlgren och Seppo Kittilä beskriver användningen av två finska ändelser som används för att bilda förkortningar. Ändelserna är -is och -ari. Ändelsen -ari verkar vara något vanligare än -is.
- 9 Miina Salokannas, som varit praktikant på Språkrådet under hösten 2014, har skrivit en rapport om den finskspråkiga informationen på de kommuners webbplatser som ingår i förvaltningsområdet för finska. Salokannas har konstaterat att på webbplatserna informerar man oftast om äldreomsorg och förskola, vilket förmodligen beror på att de här två områdena nämns särskilt i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.
- 11 Sanastokeskus TSK i Helsingfors har fyllt 40 år. Miina Salokannas har skrivit en artikel om TSK:s verksamhet under de fyra decennierna.
- 12 Maija Kallio skriver en avhandling om namn. I den här artikeln berättar hon om de finska kvinnonamn som slutar med ändelsen -iina. Det finns över 600 olika namn med den ändelsen.
- 16 Ulla Tiirilä och Vappu Verronen beskriver så kallad automatiserad textproduktion och massproduktion av texter. I sin artikel kombinerar de ett språkvetenskapligt och ett juridiskt perspektiv.
- 21 Taru Kolehmainen presenterar sin bok *Kielenhuollon juurilla*. Boken är en genomgång av den finska språkvården från slutet av 1800-talet till nutid. Kolehmainen skriver om hur man tagit fram rekommendationer och ger exempel på dessa.
- 23 Juhani Niemi har skrivit en artikel om Aleksis Kivis verk. Kivi kallas ofta för den finskspråkiga litteraturens fader. Han föddes för 180 år sedan och hans första pjäs spelades för 150 år sedan.
- 27 Riitta Eronen presenterar tio nyord.
- 28 I intervjuerien Suomi työssä (finska i arbetet) berättar Nina Uddin om sitt arbete. Uddin valdes till årets vardagshjälte 2014 av finskspråkiga medier i Sverige.
- 30 Inga-Britt Uusitalo berättar om orden mobbing, kränkning och diskriminering på meänkieli.
- 32 Inga-Britt Uusitalo funderar på om även fåglar har olika språk. Åtminstone använder man olika onomatopoetiska ord för att beskriva deras läten.

Kieliviesti

Suomi ja meänkieli Ruotsissa 4.2014

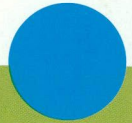
SISÄLLYS

- 3 **Päätoimittajalta: Hyvä lukija!**
- 4 **Snagarilla lihikset loppu?! Symppis hevari sai kilarin – havaintoja suomen lyhennejohtimien käytöstä** Sonja Dahlgren ja Seppo Kittilä
- 9 **Selvitystyö hallintoaluekuntien suomenkielisistä verkkosivuista**
Miina Salokannas
- 11 **Sanastokeskus TSK täytti 40 vuotta** Miina Salokannas
- 12 **Nimimuotista nimimuotiin** Maija Kallio
- 16 **Massatuotanto ja tapauskohtaisuus: etuuspäätökset ovat verbaalisia ja juridisia kokonaisuuksia** Ulla Tiililä ja Vappu Verronen
- 21 **Kielenhuollon juurilla** Taru Kolehmainen
- 23 **Aleksis Kiven teokset julkaistaan kriittisinä editioina** Juhani Niemi
- 27 **Uudissanaterveysiä Kielitoimistosta** Riitta Eronen
- 28 **Suomi työssä** Nina Uddin
- 30 **Mobbinki, kränkninki ja diskrimineerinki** Inga-Britt Uusitalo
- 32 **Onkos linnuilaki eri kieliä?** Inga-Britt Uusitalo

Avsändare:
Kieliviesti
Språkrådet
Box 20057
104 60 Stockholm

PORTO BETALT

Kielineuvoston ruotsalais-suomalaiset sanastot

- luovat yhtenäisyyttä ruotsinsuomalaiseen termistöön
- ovat hyödyksi niin kotona kuin työpaikalla.

Tilaukset: 08-455 42 20 tai
suomi@sprakochfolkminnen.se

